Maaya dɔnniya ɲininida

Jama

Bɔko 9nan - 1998 San

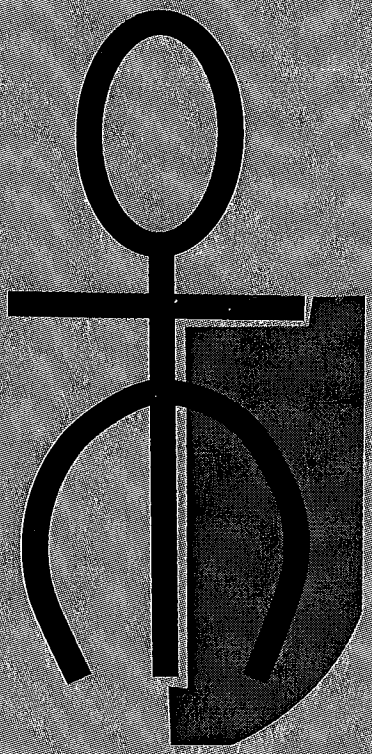

Mali kanw ni demokarasi

ɲɛ 4

Adamaden ka hakɛw dantigɛlikan

ɲɛ 3

An ka kanw jɔyɔrɔ kunnafoniko la

ɲɛ 5

Jɔrɔ !

E ! Kabɔgɔra Ɲabori mɔden
E ko ne kana jɔrɔ
O tuma e ɲɛ tɛ diɲɛ na bi dɛ
Waati ka kɔba jiwoyo ye kunun bilasira
Bi bangenra ka kɛ nɔna ye
Adamadenya ŋomijiran ma bɔ tugun
Ko ŋɔmiji bɔnna
I n'a sɔrɔ e m'o mɛn fɔlɔ
"Firinkan" ni "balanna" ye diɲɛ kɔnɔ tiɲɛn
Denkundi ma bɔ bilen
Bawo den ma wolo
Adamadenya forobaw tun ɲɔkisɛdanna
U tun kɔrɔsiyɛnna
Sanji tun woyora
Nka ɲɔtigɛ ma se ka kɛ
Bawo kɔniya ni baganya jɛra
Ka foroba ninnu halaki

E ! Kabɔgɔra Ɲabori mɔden
E ko ne kana jɔrɔ
O tuma e ɲɛ tɛ diɲɛ na bi dɛ
O tuma e m'a mɛn ko ɲɔtigɛ ma se ka kɛ
E m'a mɛn ko jiginɛw ɲɔntanyara
Ko tasuma ma don Gabugu kɔnɔ tugu
E m'a mɛn ko baramaw ma ŋununununu
E m'a mɛn ko kɔngɔ firila dugu kan
Ko saya kɛra
Ko kaburu senna
Ko adamaden sudonna
Ka bagan falen
A ka diɲɛ mara
K'a wulugɛn
K'a falibugɔ ani
K'a waradun

E ! Kabɔgɔra Ɲabori mɔden
I ye n ka jɔrɔ faamu sisan
Bi balimayaw lajɛ dɔrɔn
An ka kɔrɔfɔw dulon
I ɲɛ tɛ bi balimayaw kɛlen na
Ka sutara taafe fara
Ka ɲɔgɔnlebu papulow wasodon
Ayiwa n'i ɲɛ tɛ o fana na
Sankolo lajɛ kɛ
San finnen don
A ka kan ka na yanni diɲɛ fitirida cɛ
A bɛna bana kɛlɛ
Ka kɛnɛya lana
Diɲɛ na kɛnɛya gejegeje
N'o kɛra sa
Ne na n ka jɔrɔ syɛsansana dulon
Ka yɛlɛ n'i ye
N'o tɛ bi yɛlɛ tɛ se ka kɛ
Diɲɛ ka kuna i ko jalaji silen

Yaya Jalo

DAKUN

Jɔrɔ	ɲɛ 2
Adamaden ka hakɛ dantigɛlikan	ɲɛ 3
Mali kanw ni demokarasi	ɲɛ 4
An ka kanw jɔyɔrɔ kunnafoniko la	ɲɛ 5
karamɔgɔ bila ka baro	ɲɛ 6
Gɛrɛgɛrɛ ni fasoko	ɲɛ 7
Cɛsirijala	ɲɛ 8
tubabuw ka boliw	ɲɛ 12
Sumanikalan	ɲɛ 13
Tunfiyeku	ɲɛ 17

SEBEN ɲE KULU

Sɛbɛn kuntigi
klena Sanɔgɔ

Kulu Ɲɛmaa
Ba Jakite

Sɛbɛnkɛlakulu
amadu Tanba dunbya
Cɛman Jara
mamadu lamionn kanutɛ
Mamadu Dukure
Isa NJayi

Sɛbɛn jɛsɛnbolo
Amadu Tanba Dunbuya

Masinnasɛbɛnni: Jamana
Labugunni: Jamana

Adamaden ka hakɛw dantigɛlikan

A sariya fɔlɔ : Adamadenw bɛɛ ye hɔrɔn ye ; bɛɛ ye kelen ye danbe la ani sariya la.

Sariya 2nan : Adamadenw ka hakɛw ka kan bɛɛ ye : siya bɛɛ ka kan ; farafin ni farajɛ ka kan ; cɛ ni muso ka kan; faantan ni faama ka kan; miiriyaw bɛɛ ka kan, polotikisiraw bɛɛ ka kan.

Sariya 3nan : Mɔgɔ si kana bɔnɛ a ni na ; mɔgɔ si kana bɔnɛ a ka hɔrɔɲa na ; bɛɛ ka kan ni lakana ye.

Sariya 4nan : Maa si man kan ka minɛ jɔn ye ; jɔnya ni jɔnjago haramunen don, a sugu o sugu.

Sariya 5nan : Maa si man kan ka ɲani a farikolo la maa wɛrɛ fɛ. Nijuguyawalew ni danbetiɲɛwalew kɔnnen don.

Sariya 7nan : Bɛɛ ka kan sariya ɲɛ kɔrɔ wa sariya ka kan ka bɛɛ lakana fana. **Sariya 9nan :** Maa si man kan ka minɛ ten k'i datugu wali k'i gɛn ka bɔ jamana kɔnɔ kasɔrɔ kun t'a la.

Sariya 10nan : Bɛɛ yamaruyalen don ka t'i makasi kiiriso la. Kiiritigɛlaw fana wajibiyalen don ka a ko kiiri kɛnɛ kan, ni tlenneɲa ye. U tɛ fangatigi ɲɛ filɛ, u tɛ nafolotigi ɲɛ filɛ. U bɛ jo di jotigi ma ka jalaki bin jalakitigi kan.

Sariya 11nan : (1) Ko mana da maa o maa na kasɔrɔ kiiriso m'a ko jaalatigɛ ko nkalon de dar'i la wali ko tiɲɛ don, o tigilamɔgɔ bɛ jate i ko sɔn t'a la fo ka taa se kiiri tigɛkan fɔdon ma. A tigi yamaruyalen bɛ fana ka mɔgɔ ta min b'a lafasa. (2) Maa si man kan ka ɲangi ko la, min tun tɛ kojugu ye a ko kɛtuma. Kojugu kɛra waati min o waati sariyaw ye ɲangini min fɔ a la, a man kan ka tɛmɛ o kan.

Sariya 12nan : Hadamaden yɛrɛlagundo, maa wɛrɛ si man kan ka dankari kɛ o la. A ka denbaya ye sutara ye; maa wɛrɛ kan'o dankari. A ka so ye sutara ye, maa yeleke kan'o dankari. A ka batakiw ye gundo ye, maa wɛrɛ kana olu dayɛlɛ. A danbe kana lakari, a mankutu kana tiɲe maa si fɛ.

Sariya 13nan : Jamana kɔnɔ, bɛɛ yamaruyalen don ka taama dugu ni dugu, k'i sigiyɔrɔ sugandi yɔrɔ min man'i diya. Bɛɛ yamaruyalen don ka bɔ i ka jamana kɔnɔ wali jamana wɛrɛ. Bɛɛ yamaruyalen don fana ka segin i ka jamana kɔnɔ wali jamana wɛrɛ.

Sariya 14nan : Tɔɲɔni barika mana boɲa, bɛɛ yamaruyalen don ka t'i yɛrɛ kalifa jamana wɛrɛ la. O yamaruya bɛ wuli n'a sɔrɔla ko a tigilamɔgɔ kɛwale ye sariya sɔsɔ, jamana bɛɛ jɛnna ni sariya min ye.

Sariya 15nan : Adamaden si kana fasontanɲa; bɛɛ ka kan ni jamana dɔ denya ye. Si ka jamanadenya tɛ se ka bɔsi a la nɔgɔ kan. Wa bɛɛ yamaruyalen don fana k'a ɲini ka kɛ jamana wɛrɛ den ye, k'i ka jamanadenya falen.

Sariya 16nan : (1) Adamaden bɛɛ ka kan ni furu ye n'i balikuyara. Siyawoloma ni jamanawoloma ani diinɛwoloma kana kɛ a la. Sariya ye bɛɛ damakɛɲɛ furu ɲɛkɔrɔ ani furu kɔnɔ. Hali furu wulili, sariya ye bɛɛ damakɛɲɛ. (2) Furu tɛ se ka siri ni furubaa dɔ la kelen ma jɛn n'a ye (3) Denbaya caman de bɛ fara ɲɔgɔn kan ka kɛ dugu ye; dugu caman de bɛ fara ɲɔgɔn kan ka kɛ jamana ye. O de kama fanga yɛrɛ ka kan ka denbaya lakana.

Sariya 17nan : Adamaden bɛɛ ka kan ni fɛntigiya ye, ani jamakulu bɛɛ. si tɛ bali ka kɛ fɛntigi ye diyagoya la.

Sariya 18 nan : Adamaden bɛɛ b'a yɛrɛ ye a ka miirisira n'a ka taasi n'a ka diinɛ na. A yamaruyalen bɛ fana k'a ka diinɛ falen; a dalen bɛ ko o ko la a bɛ se k'o falen n'a y'a diya. A yamaruyalen bɛ k'a ka diinɛ baaraw kɛ kɛnɛ kan wali dogo la; a dalen bɛ ko o ko la k'o fana waleya o cogo la. A yamaruyalen bɛ fana ka mɔgɔ wɛrɛ kalan a ka diinɛ na an'a dannakow la.

Sariya 19nan : Adamaden bɛɛ yamaruyalen don k'a ka miiriya n'a ka hakilila da kɛnɛ kan. Maa si man kan ka jɔrɔ k'i y'o kɛ. Maa si man kan ka ɲangi k'i ye kunnafoni ni dɔnniya ɲini ani k'u jɛnsɛn cogo o cogo y'i diya, yɔrɔ o yɔrɔ y'i diya diɲɛ kɔnɔ.

Sariya 20nan : (1) Adamaden bɛɛ yamaruyalen don ka fara ɲɔgɔn kan ka ɲɔgɔnye kɛ, wali ka tɔn sigi sen kan. (2) Maa si tɛ se ka wajibiya ka don tɔn dɔ la.

Sariya 21nan : (1) Adamaden bɛɛ bɛ se k'i sen don a ka jamana forobakow ɲɛmɔgɔya la. Maa bɛ se ka kum'a tɔgɔ la o kɛnɛ kan a ye maa min sugandi. (2) Adamaden bɛɛ ka kan a ka jamana forobabaaraw la. Fanga sigilen bɛ jama dungɔ de kan.. Jama dungɔ fana bɛ jira

(A tɔ bɛ ɲɛ 19nan na)

Mali kanw ni demokarasi

I. Dantigɛli

Leninn ɲuman na, n'i b'a fɛ ka yɛlɛma miiriya tigilamɔgɔw faga,

- i b'u kɛ boliw ye boli minnu tɛ fɛn kɛ mɔgɔ la, wali
- i b'u ka mankutu ɲuman ninnu lakali kasɔrɔ i yɛrɛ sigilen bɛ suma na, wali
- i b'u ka miriya ɲuman ninnu kɛ minɛn lankolonw ye, muruti dusu ni diɲɛ yɛlɛmadusu min b'u la, i bɛ olu bon ka bo a la, wali fana
- i b'i ka kokɛcogo ni u ka miiriyaw fɔ ɲɔgɔn kɔ.

N'i y'a mɛn ko Ablay Bari, a ka miiriya ko don. O miiriya bɛ a tɔɲɔgɔn damadɔw la hali bi. Miiriya ninnu bɛ tali kɛ fasojama yɔrɔ, ale min tun ye san 23 kɛ ka diyagoyafanga kɛlɛ, malidenw ma deli ka fanga min ɲɔgɔn ye. Ablay Bari ka o miiriya ɲuman ninnu de lafililen bɛ fanga kura tigiw fɛ bi.

O jaati de kɔsɔn an kana farati ka ɲina jɛɲɔgɔnw kɔ an ni minnu jɛra kɛlɛ la, an kana farati ka ɲinɛ fana misaliya kɔ u ye min to ciyɛn ye. A bɛ se ka faamu cogo di, sɛtanburukalo tile 22 ka tɛmɛ kasoro an miiri ma se Ablay Bari ma? Feburuyekalo tile fɔlɔ fana ka tɛmɛ kasɔrɔ an miiri ma se Ibrahima Li ma o fana tɛ se ka faamu.

Bi kɔni, a wajibiyalen bɛ an ka kɛ an tɔɲɔgɔn ninnu ka miiriya n'u ka misaliya siratamabagaw ye. O tɛ ɲɛ

- fo an k'an jɔ n'u ka miiriya ninnu ye,
- fo an ka sira jɔnjɔn jira denmisɛnw na,
- fo an k'u ka misaliya jɛnsɛn bɛɛ k'a dɔn. O hakilina ninnu jɛnsɛnni bɛ se ka kɛ jamalajɛrɛw sen fɛ san o san don kɛrɛnkɛrɛnnenw na, i n'a fɔ ka don dɔ ɲɛsigi ko "Fasoden ɲuman ka don", o n'a kɔrɔ bɛ ɲɔgɔn na.

Salifu Berete min bɛ Miria polotikitɔn na, o ye Ablay Bari mankutu a ka sɛbɛn dɔ la ko "yɔrɔjannako yebaga". Polotiki tɛ taa yɔrɔjannakow fɛɛrɛ tigɛli kɔ. Koba, ko sima, ko sɛbɛlama, nin si tɛ se ka kɛ ni an m'an hakili jakabɔ ka taa yɔrɔjannakow ma k'u ɲɛsigi ni fɛɛrɛw ye.

Balan min b'an ka polotikiko la bi a ka c'a la, hakiliw de ka yeli tun ma se ka jaɲa ni ka kow ɲɛsigi. O fiɲɛ bɔra fanga tigilamɔgɔw la; fiɲɛ bɔra fana fanga sinamatɔn bolofaraw la minnu bɛ jate fasoden ɲumanw fɛ.

Jɛ minnu tun sigira sen kan dibi la walasa ka musafanga dugujukɔrɔ kɛlɛ PMRD ni PMT - yali olu ka bɛnbaliya de nana ni polotikiko gɛlɛya ninnu ye wa? Salifu Berete ka kuma bɛ taa o de fan fɛ. Mɔgɔ caman b'a fɔ fana ko wotebaga fanba ka kulu ni a tɔ ncinin ka kulu, olu ka bɛnbaliya de nana ni polotikiko balan ye.

Fanga tigilamɔgɔw ni fanga sinamatɔnw ka nin bɛnbaliya ju tɛ dɔwɛrɛ ye nin kɔ : hakili kuntagala suruɲa ani fana ɲinɛ kɛra kɛlɛ kun kɔ, san bi jɔli ni ko kɛra kɛlɛ min na. Hakilina minnu y'an bila kɛlɛ in na, ni Ablay Bari ni tor'a la, tɔɲɔgɔn caman y'o hakilinaw bila, o tɔɲɔgɔnw bɛ kulu fila in bɛɛ la : u bɛ fanga fan fɛ, u b'a sinamatɔnw fan fɛ. Ka nin hakilina ɲuman ninnu bila, ka don yuruku la, ani polotiki fɛɛrɛ juguw, ka ɲɔgɔn tɔgɔ tiɲɛ nkalon kan, ani]anfa. N'an ko an bɛ boɲa segin ka taa fure Ablay Bari ma, k'a ka hakilina sirataama,

- fo an ka kɛ mɔgɔw ye minnu ka tilennenɲa tɛ yɔgɔyɔgɔ,
- fo an ka walew n'an ka hakilina fɔlenw ka tali kɛ ɲɔgɔn na,
- fo an ka terisɛbɛya, n'an ka tiɲɛtigiya, a n'an ka kankelentigiya, n'an ka dɛmɛɲɔgɔɲa ka dɔn an ni jɛɲɔgɔnw cɛ.
- fo an ka fara ɲɔgɔn kan ka bɛn hakilina kelen na min ye Mali ka siniɲɛsigi hakilina ye. Hali ni kow lajɛcogow tɛ kelen ye an bolo, hali n'an ka polotikisiraw tɛ kelen ye. An tɛ na se ka jɛ ka wale sɛbɛlama si kɛ ɲɔgɔn fɛ fo a k'a sɔrɔ n'an bɛnnen don hakilina kelen na. Leninn ko tiɲɛ dɔrɔn de b'a to an na se ka diɲɛ yɛlɛma bolo ɲuman kan.

Ablay teriya n'a tɔɲɔgɔnya kosɔn, a tun ka kan n ka ko dɔw fɔ, bawo Fanga far'a sinamatɔnw kan, an si ka bi polotiki kɛcogo ni ale hakilina tɛ bɛn. Ne kɔni y'a teri ye, teri min t'i cɛ ; wa n bɛ n jɔ n ka fili n'a jalaki kɔrɔ k'a d'a kan n tun sen bɛ demokarasi ɲinibagaw la, n'o ye musafanga sinamatɔnw ye.

Nka "kumamugu ni ŋaniya lankolon in nafa si tɛ jama

(A tɔ bɛ ʃɛ 11nan na)

An ka kanw jɔyɔrɔ kunnafoniko la

An ka kanw jɔyɔrɔ kunnafoniko la

91 san na polotikitɔnw wulila ka Musa kɛlɛ mun de kama? ka jamana kɛ jɛmufanga ye, ka fanga forobaya, k'a kɛ bɛɛ jɛ ye. Ala y'an dɛmɛ, Musa binna. A ko kɛra jɛmufanga min kama o bɛ ka sigi sen kan siratige caman na. Nyɛmɔgɔw ka jama kunnafoni jamana kunkow la, o ye jɛmufanga taalan ye. Jama fanba dun tɛ tubabukan mɛn. Jamana ko bɛɛ dun ɲɛnabosira ye tubabukan in de ye halisa. O de kɔsɔn ne tun bɛ a fɛ an k'an hakilinataw falen kunnafonidi siratigɛ kan.

A b'i na fɔ fanga forobayali in ɲɛsinnen bɛ tubabukan mɛnbagaw dɔron de ma. Sabu kunnafoni minnu bɛ jama kun kan olu bɛ lase tubabukan de la fɔlɔ yanni a ka lase an ka kanw na. Wa a bɛɛ tɛ lase an ka kanw na yɛrɛ. Jamana kunko minnu bɛ lase tubabukan na ani minnu bɛ lase an ka kanw na, n'an y'o fila sanga i bɛ t'a sɔrɔ a tubabukan ka ca ni an ka kanw ye fo siɲɛ 10. San bi saba an ka jamana hɔrɔnyanen kɔ an marabaa kɔrɔw de ka kan ye jamana marakan ye; o kan de ka fisa Mali kan 10 bɛɛ lajɛlen ye. Maa kalannen bɛɛ sɔnn'a ma ko Tubabukan mɛnbaaw tɛ tɛmɛ maa 20 kan kɛmɛ na (20%).

An ka arajoso ninnu jɔyɔrɔ ka bon kosɛbɛ kunnafonidi la ka ɲɛsin an ka kanw fobaaw ma. Nka halisa u tɔ bɛ kɔ. Sabu ni kibaru 100 dira tubabukan na, kibaru 10 ɲɔgɔn de bɛ tɔmɔ o la k'o fasari an ka kanw na. An bɛ yɔrɔ min na i ko bi, jamana marabolo 8 bɛɛ ka kan n'a ka arajo ye.

Gawo arajoso ka Mali kunkankow ɲɛfɔ kɔrɔbɔrɔw ye kɔrɔbɔkan na. Mɔɔti arajoso ka fulaw kunnafoni fulakan na ninka bozow kunnafoni bozokan na. Tumutu arajoso ka surakaw kunnafoni surakakan na ani ka burudaamɛw kunnafoni burudamɛkan na. Maliden bɛɛka kan ni kunnafoni ye. Nyɛmaaw kana jama kunmaniya kunnafoni ma sabu u ka ɲɛmaaya sɔrɔla ni jama ka jɛ de ye.

Cikɛ kibaruya ni baganmara kibaruya ka fɔ an ka kanw na o ka ɲi; o tɛ dɔron ye, nka a kana dan o ma; Jamana kibaru bɛɛ ka lase an ka kanw na i n'a fɔ a be kɛ tubabukan na cogo min. Jɛmu caman bɛ kɛ an ka foroba arajo la tubabukan na kasɔrɔ o tun bɛ se ka fasari an ka kanw fana na. Sinima nafama dɔw fana bɛ bɔ an ka foroba tele la olu tun bɛ se ka fasari an ka kanw na. Aliman sinimaw fasarila fransikan na, an bɛ o caman ye an ka tele la yan. O siratigɛ kelen na, Mali delila ka shinuwa sinima dɔ fasari bamanankan na ; o kɛra kabini Modibo tile la mun na sinima sɛbɛw tɛ sogin k'u fasari n'a ɲɛci bɛ jama ye.

Arajo ni tele ye jama kalanna sɛbɛw de ye. N'an ser'a kɛcogo la, k'a kɛ jama sago ye, u ɲɔgɔnna kalanso tɛ. An k'an jija an ka arajow ni telew kana kɛ ɲɛnajɛlan dama ye. Balikukalan bɛ se ka kɛ tele la; n'i y'a matarafa ko ɲuman, san fila dɔrɔn, i b'i ka kan kalan nink'a sɛbɛn ani ka jatew kɛcogo dɔn. Ameriki worodugu jamana dɔw kan, maa caman bɔra kalanbaliya la Ala ni tele y'a sababu ye. Kalan bolofara ka dɔgɔ min tɛ se ka kɛ arajo wali tele la.

Anw ka tele bɛ ɲɛnajɛ dɔ kɛ ko tubabukan na "des chiffres et des lettres". An ka kan si tɛ dɛsɛ k'o ɲɔgɔnna kɛ. Denmisɛn lamɔna kan min na, a bɛ donniya sɔrɔ teliya la n'o kan de ye. Sango kalan ni ɲɛnajɛ mana doroko.

Mɔgɔ dɔw n'a fɔ ko jɛmufanga ka taaɲɛ bɛ sanga kibarusɛbɛnw caya fɛ. O tɛ anw ka jamana ko ye sabu maliden fanba de tɛ se ka o sɛbɛnw kalan. Anw ka jɛmufanga ka taaɲɛ bɛ sɔrɔ an ka kanw fɔli caya de fɛ arajow ni tele la.

Wa kunnafoni nafama bɛɛ, ani kalan bolofara bɛɛ ka lase jama ma an ka kanw na, arajow ni telew la. Kalan bolofara minnu bɛ wele sciences physiques" ni "mathématique" ani "philosophie" ni "biologie", nin caman labɛnnen bɛ an ka kanw na ka bilan. Polotiki ɲɛmɔgɔw ka kan k'u yɛrɛ wajibiya ka kuma jama fɛ jama ka kan na, o dɔrɔn de b'u yamaruya u ka taa kuma jama togɔ la. O siratigɛ de la jamana sariyaw ni sariyabaju ni hadamaden ka hakɛ dantigɛlikan ka kan ka ɲɛfɔ jama ye kan na, a bɛ kan min faamu. A ka c'a la ninnu ɲɛfɔbaliya de kɛlen na kɛ ka wotebaaw dɔgɔya fo ka n'a kɛ k'a tɛ maa 30 bɔ kɛmɛ na.

Jamana minnu bɛ se ka jate bi ko u taalen ɲɛ, olu si ka ɲɛtaa ma sabati ni walikan ye ; u bɛɛ ka ɲɛtaa jɔlen don yɛrɛdɔn kan. O taamasyɛn fɔlɔ ye yɛrɛkan ye.

Amadu TANBA

Karamɔgɔ Sila ka barow

Maloya y'an danbe dɔ ye

Maloya ye fɛnba de ye anw bolo. Maasɛbɛya ni jogo ɲuman bɛɛ sintin ye maloya de ye. Nka, bi nansara dɔw ka miiri la, maloya ye fɛn ye min bɛ adamaden bali a ka ɲɛtaa la. U ka maa kalannen dɔw yɛrɛ y'a jira ko yasa adamaden ka sabati fɔ juru ni siri bɛɛ ka tigɛ ka bɔ a la, ka a ni daaba bɛɛ kɛ kelen ye ; mɔgɔ si kan'a fɔ a ye ko "nin ka ɲi" wali "nin man ɲi". Mɔgɔ tɛ daaba ɲininka maloya la, mɔgɔ tɛ daaba ɲininka jogotiɲɛ na. Ko adamaden fana ka kɛ ten : i man kan ka ɲininka. Ko ladamu juru ka tigɛ ka bɔ yen, maloya juru ka tigɛ ka bɔ yen, siri bɛɛ lajɛlen ka tigɛ ka bɔ adamaden na. Daaba lablalen bɛ cogo min na, a fana ka labilalen. Ko min ka di a ye a k'o kɛ ; k'o de y'a ka adamadenya sabaticogo ye. Ninnu ye hakilinaw ye minnu bɔra Tubabula kɔsa in na ka se anw ma yan. Nin taasira in de ye kasara caman don Tubabula. Anw ka mɔgɔ dɔw dun taara o sira de fɛ.

Nka nin bɛɛ ye hakili ka lanɔgɔ ye. Ni adamaden yɛrɛ sɔnna waati min na ka bɔ adamadenya kɔnɔ, ka jigin k'a ni wulu bɛɛ kɛ kelen ye, tɔ tɛ o kɔfɛ blen. Yali anw ka kan ka sɔn o ma wa? Yali anw ka kan ka sɔn ka nansaraw ladege u ka yɛrɛlabila n'u ka jogojuguya tɔw bɛɛ la wa?

Fɛn bɛɛ te singata ye

Ɲɛnajɛyɔrɔw bɛ nansarala, adamadenw tɛ fini don yen ; u k'o yɔrɔw matarafabaaw ma ko "julankolonbila tigilamɔgɔw". Finidoncogow bɛ nansarala o ni finidonbaliya bɛɛ ka kan : o be muso leebu de jira. Julajuguya sugu bɛɛ bɛ yen : i hakili bɛ min na ani i hakiɲi tɛ se ka min ye. Ko o jogojuguyaw bɛɛ ka cɛ ka don anw fɛ yan ! Ee, maanu, an t'an ka ko ladegetaw dɔn ? An ka kan ka fɛn min singa ani an man kan ka fɛn min singa maa wɛrɛ fɛ an t'o dɔn ?

N'an y'an yɛrɛ dɔn an b'an ka ko wolomataw dɔn, an b'an ka falentaw dɔn, an b'an ka singataw dɔn, an b'an ka ladegetaw fana dɔn. Anw ka maaya masiri ye maloya ye; an ka kan ka ko bɛɛ kɛ ka maloya in sabati. An ka ɲɔgɔn dɛmɛ walasa maloya in ka to yen.

An kɛra baara o baara la, an k'an jija o kɔnɔ, ka maloya sabati den ni bangebaa cɛ, ka maloya sabati marakɛlaw ni maramɔgɔw cɛ, ka maloya ni bonya sabati kalandenw ni karamɔgɔw cɛ. Nka ni fɛn wɛrɛ jirala min tɛ nin ye, min bɛ maloya ban ka amadaden yɛrɛ danbe ban, k'a bɔ a ka adamadenya na k'a kɛ bagan ye, o ye lanɔgɔ ye, o ye lagosi ye an ka kan k'an yɛrɛ tanga min ma.

Kun jumɛn bɛ an ka bi jogotinyɛ na ?

An ka kan k'an jɔ, ka miiri ka taasi, k'an yɛrɛ ɲininka. Jogoko b'an yɛrɛ bolo da jumɛn na bi ? An b'a la de wa ? Wali an t'a la ? Ladegelifɛnw b'an bolo cogo di bi ? An ka kan ka mun de to yen n'an t'o ladege ? Ni mɔgɔ min ye kɔlɔsili kɛ, a b'a ye ka fɔ ko jogow kɔni bɛ ka tiɲɛ ka t'a fɛ. Denmisɛnw bɛ ka tiɲɛ. Mɔgɔ ka kan k'i yɛrɛ ɲininka kun jumɛn b'anw ka bi jogotiɲɛ na. Min de kɛra ni jogow bɛ ka tiɲɛ ten ?

Fɛn min kɛra, o de ye karabali mara ye : k'i mara diyagoya la ani k'i kɛ jɔn ye, o de kɛra. Ka na an minɛ k'an kɛ

Gɛrɛgɛrɛ ni fasoko

Nin jumasu dugutila in na, ne kelen de tun bɛ an ka baarada soba in kɔnɔ. Saafo selilen kɔ, n tun seginna baarayɔrɔ Wari minnu ka kan ka taa waribon na sini sɔgɔma, ne tun bɛ ka olu labɛn. Alamisa o alamisa Seeduba ka feereyɔrɔ tan ni segin ninnu ka dɔgɔkun wari bɛɛ bɛ taa ɲɔgɔn sɔrɔ Seeduba n'a denw ka ciyakɛda ɲɛmɔgɔyaso la. Nka nin dɔgɔkun in sɔrɔ cayara kojugu fo k'a kɛ sufɛbaara ye n bolo.

Dugutila ma, su waati filanan, cɛ fila girinna ka da yɛlɛ ni ka don n kan, n sigilen nin waribaden cɛla. Kamalenkɔrɔ sanfa dugufaw don, marifa dasurun b'u bolo. Filanan in kɔni ye Tipa ye, ne yɛrɛ kanimɛkɛ don.

- Tipa, a dun kɛra di ?

- Tipa t'i dɔn su in na; a b'a ka baara la. I bolo fila da i kun k'i jo kɛrɛfɛ yan. N kan'i mankan mɛn n'i t'a fɛ kisɛ ka bɔ i nun fɛ."

N wulilen kɔ, Tipa gɛrɛla ni bɔrɛ dɔ ye, a bɛ ka wari sirilenw ta k'u k'a kɔnɔ. Kɛsu kɔnɔwari ni tabalikanwari bɛɛ yɛlɛmana bɔrɛ kɔnɔ k'a da siri.

- An ka taa. E fana ka na an nofɛ."

A ye ne ɲɔni ka bila u ɲɛ. Bɔda tun tugulen don; ne y'o yɛlɛ ni n ka konɲin ye. An tɛmɛtɔ yɔrɔkɔlɔsila ka sonin da la, n ɲɛ bɛ ale sirilen dalen na, a bɛ k'an tɛmɛtɔ lajɛ ; a da fana sirilen don hal'a tɛ se ka ɲunan. U ye ne talitalima ka taa se n ka mɔbili ma ; o tun jɔlen bɛ daba la. Tipa ye mɔbili sɔgɔlanw minɛ n na ka taa waribɔrɛ in bila kɔfuru kɔnɔ. N jɔlen ɲɛ bɛ n ka baarada in bili warakalen na. A tɔli dɔ wulilen don fo yeelen be ka bɔ o woba fɛ. An donna mɔbili kɔnɔ dɔrɔn, ce dɔ in ye walan minɛ ka wuli ni kalanman ye.

U ka ko bɛɛ kɛra ni teliya ye i n'a fɔ u ma deli ka baara wɛrɛ kɛ nin kɔ. An kun bɛ Kɔdabugu de kan sisan. Polosimobili dɔ tugur'an kɔ ; an y'o lamunumunu ka tunu o la yanni kɔnin cɛ. An donna Sebetu kin kɔnɔ ka siraba bila ; an taara bɔlɔnnin dɔ fɛ. Mɔbili finman dɔ tun bɛ k'an makɔnɔ yen. Dennin dɔ de tun b'o walan na. An bɔra ne ka mɔbili kɔnɔ ka don o mɔbili finman kɔnɔ. Marifa surun dɔ dalen bɛ dennin sen kɔrɔ k'a to walan na.

- An ka taa, Jami. Kan'a girin, n'o tɛ maaw bɛ sɔmi.

- Nin cɛ in ye jɔnni ye ?(Jami ko ten).

- An taara ale de sɔrɔ baara la yen. Tipa kanimɛkɛ don. N'an tun y'a to yen a tun b'an kofɔ polosiw ye."

Mɔgɔ si ma kuma bilen fo ka t'an se. Jami in ye dennin finmannin cɛɲi ye ; a kun n'a kan melekelen bɛ musɔrɔ jɛman dɔ la. A ye maɲeto menɛ ka Yɔrɔ Jalo ka fɔli dɔ k'a la ; n tulokɔrɔla gwanna n'o ye fo ka t'an se an seyɔrɔ la. An tɛmɛna Turela ni Bozokin na ka taa Lanfiyala. Mɔbili taar'i jɔ du ɲumannin dɔ da la. Da yɛlɛla, mɔbili donna. Tipa ye da tugu k'a sɔgɔ. Cɛ kelen dɔrɔn de tun bɛ du in kɔnɔ; a si bɛ san bi naani ni san bi duuru cɛ; mitarayɛti marifa b'a kinibolo la.Sanu jɔlokɔ girin dɔ bɛ a numanbolo la, dɔ b'a kan na fana. Bazɛnfini kan sɔgɔlen b'a la; o bɛ ka yelenku kuran yeelen jɛ la. A b'i ko Manden kɔnɔ masakɛ dɔ denke fɔlɔ.

U bɛɛ b'a wele "n kɔrɔ"; ale de bɛ sɔrɔ u kuntigi ye. N ye Jami ye k'a lasaa yeelen na sisan. A bɛ san bi saba bɔ; nka n'i tɛ kɔlosili kɛ i b'a minɛ npogotigi ye. Pantalɔn bulaman dɔ ni simisi bilen de tun b'a la ; dulɔki fara kulusi kan, a bɛɛ ye fini fɛrɛlenw ye a fari lahala tɛ dɔn minnu jukɔrɔ nka fini da gɛlɛnw don kɔni. Sanu b'a bolonkɔni jan ninnu caman na k'o sɔninw bilen i ko bunbun feere. An donnen so kɔnɔ, Kɔrɔ jamanna u kunna k'a bolo sin ne ma :

- Munna nin nana aw nɔfɛ ?

(A tɔ bɛ ɲɛ 9an na)

(ɲɛ 6nan tɔ)

jɔn ye an farikolo la ; k'an ni kɛ jɔn ye, k'an hakili fana kɛ jɔn ye. Hali an labilalen kɔfɛ, an hakili n'an dusukun maralen tora jɔnya na. Jɔɲa dɔ dun ka jugu dɔ ye. I bɛ se ka mɔgɔ dɔ kɛ jɔn ye nka a dusukun t'i bolo.

N'i ka jɔnya ani farikolo ka jɔnya

Nka anw ta in, hali jɔnnabla kɛlen kɔ, anw hakili coronnen bɛ jɔnya na halibi ; anw dusukun digilen bɛ jɔnya na halibi ; hali anw ni bɛ jɔnya bolo. Foyi tɛ anw yɛrɛlata ye. An ta tɛ an yɛrɛ ye, an ta tɛ an hakili fana ye : sabu an tɛ miiri i ko an ka kan ka miiri cogo min na ; an tɛ lajɛli kɛ an ɲɛ na i ko an ka kan ka yeli kɛ cogo min na. A bɛ jira anw de la "aw y'a ye nin cogo in na" ; a bɛ fɔ anw de ye "aw y'a mɛn nin cogo in na" ani fana ko "aw y'a fɔ nin fɔcogo in na". Anw sago t'an ka foyi la. O de kɛra anw na. Anw b'o de balawu kɔnɔ bi. O de y'a to anw kɛra mɔgɔw ye minnu ta kɛra LADEGELI ye. Ka nansaraw ka siwilitasɔn ladege. Wa a min fana bɛ jira anw na o t'a fan ɲuman ye fana. Fan jugu dɔrɔn de bɛ jira anw na ; an b'o de ta k'o sinsin an yɛrɛ fɛ yan.

Yali hakilina jɔnjɔn b'an yɛrɛ la wa ?

San bi saba ni kɔ yɛrɛta kɛlen kɔ, an ka kan ka ɲɔgɔn ɲininka bi. An sera yɔrɔ min na bi taakɔ la (taaɲɛ tɛ dɛ, taakɔ don), yali an yɛrɛ b'a fɛ ka kɛ min ye o hakilina bɛ anw bolo wa?

N'i y'i yɛrɛ dɔn, i ye fɛn min ye i b'o dɔn...

I b'a fɛ ka kɛ fɛn min ye i b'o dɔn...

I bɛ se ka kɛ fɛn min ye i b'o dɔn...

I tɛ se ka kɛ fɛn min ye fana i b'o dɔn...

I bɛ se ka kɛ fɛn min ye,
fɛn min bɛ se k'i k'o ye
I b'o ɲɛɲini k'o dɔn...
O ka kan ka sɔrɔ sira o sira fɛ
i b'o sira boloda.

Danbe ɲɛtaasira

Anw ye hɔrɔn ye bi, an ta kɛra an yɛrɛ ye : hakilina jumɛn de b'an na n'an b'a fɛ jamanadenw ka kɛ o ye, n'an kɛlen be ka baara bɛɛ lajɛlen ɲɛsin o ma ? Yali o hakilina pereperelatigɛlen b'an bolo wa ?

N'an sera ka bɛn o hakilina kan, an b'an yɛrɛ ɲininka : Ladegelifɛnw na anw ka kan ka mun de ladege ? An b'a fɛ ka kɛ fɛn min ye, an ka kan ka mun de ɲini min b'an dɛmɛ k'an lase o yɔrɔ la ? An ka kan k'an ban fɛn jumɛn de la n'o b'an bali ka se an seyɔrɔ in na? fɛn jumɛn bɛ an danbe la, an ka adamadenya na an ka kan ka min mara, k'o lakana, bɛɛ ka kan ka min kɛrɛnkɛrɛn k'o latanga, o ye mun fɛn ye?

Karamɔgɔ Maadu Sila
(Ala ka hinɛ a la)

Cɛsirijala

E ! Adama bɔsɔn
I ɲɛ tɛ diɲɛ na ?
K'a fɔ anw ta na kɛ
Dununfɔ ye faden kɔ
Olu ka to ka ŋana
yawalew bange
Diɲɛ ka kɛ olu ta ye kunun
A ka k'u ta ye bi ani
Ka k'u ta ye sini.
Ko farafinya ɲɔgɔn mɔnɛ jugu tɛ
Ayi !o tɛ tiɲɛ ye fiyewu
Hakilintanya de ɲɔgɔn mɔnɛ jugu tɛ
Hakili mɛnna sunɔgɔ la
K'a lawuli ten sa
Ka yeelen kɛ ka dibi faligɛn
Farafin ka se k'a faamu
Ko mɔgɔ wɛrɛ tɛ na ale
bɔ dingɛ kɔnɔ.
Ale yɛrɛ ka cɛsirijala kɔ
Ntɛnɛn k'i cɛsiri
Ka tarata foroba kɔrɔsiyɛn
N'o kɛra
bi na kɛ sini jigiya ye

Yaya Tarawele

(Ɲɛ 7nan tɔ)

- Ɛɛ... ne kanimɛkɛ don ; n tun ye min kofɔ i ye kɛ. Ɛɛ... an tun m'a dɔn k'an bɛ t'a sɔrɔ yen. Ɛɛ... a tun bɛ yen ka wariw labɛn a ka biro kɔnɔ. Ɛɛ... n'an tun ma na n'a ye a tun b'an kofɔ."

Kɔrɔ kɛlen kɔ ka mankan ci u la, a ye bɔrɛ dayɛlɛ k'a kɔnɔnawari mafilɛ. Jami donna ni dumuni ye k'o sigi tabali kan ani asɛti naani. Ne y'a faamu o la ko ne niyɔrɔ t'a la. U taara ne siri sigilan dɔ la ka taa dumuni kɛ. Tipa y'i kɔdon n na yaasa an ɲɛ kana bɛn. Jami de tun ɲɛsinnen bɛ n ma. U bɛ baro la buruburuburu i n'a fɔ u ma ko kɛ. Ko minnu kɛlen bɛ ka jamana ɲɛmɔgɔw wuli k'u jɔ, u tɛ kumana fosi kan o kɔ. U bɛ nin kow bɛɛ kala ma i ko u yɛrɛ sen b'a la. Dumuni bannen, Kɔrɔ bɔra nka a ma mɛn kɛnɛma; a seginna ni kibaruya dɔ ye :

- N ka polosikɛ bɔra yan sisan. A ko nson dɔw ye Seeduba ka baarada bili waraka ka don ni k'a ka dɔgɔkun feere wari bɛɛ cɛ. Ko yɔrɔkɔlɔsila ye Tipa kanimɛkɛ ni nsonw ye ɲɔgɔn fɛ."

O fɔlen, Kɔrɔ y'i ɲɛ jɔ Jami na ka tila ka ne lajɛ. Jami nana n foni ka dumuni sigi n kɔrɔ duguma.

- E yɛrɛ ye kuma mɛn. A b'u kɔnɔ ko e n'anw bɛ jɛ la. N'i bolila ka bɔ anw bolo i bɛ t'i yɛrɛ di polosiw de ma.

- Ne yɛrɛ y'o faamu mɛnɛ."

Tipa nan'i jɔ n kɛrɛfɛ; a tun b'a fɛ ka kuma, nk'a ma se ka fɛn fɔ bilen. Ne fana y'a ɲininka :

- Tipa, mun y'i bila nin na? Ne ma baara dɔ ɲini ka d'i ma wa? Yali o sara t'i bo wa?

- Baara bɛɛ n'a jɔyɔrɔ don. E de tɛ nin baara jɔyɔrɔ dɔn fɔlɔ."

N tilalen dumuni na, u taara n datugu sonin dɔ kɔnɔ.

Sunɔgɔ bɛrɛ ma sɔrɔ ka kɛ, fajiri sera, kɛnɛ farala. Jami nana ni daraka ye : kafe ni nburu narema ni syɛsogo. Jami y'i sigi n kɛrɛfɛ an ye baro kɛ ka n to dumuni na.

- Sɔgɔma in na arajo y'an ka surɔ baara lakali. U y'a fɔ k'i n'i kanimɛkɛ tun bɛ binkannikɛlaw nɔfɛ. Jaga, yɔrɔkɔlɔsila bɛ Tipa fana dɔn bawo ale bɛ t'i nɔfɛ ka caya i ka baarayɔrɔ la.

- O kɔrɔ ye ko ne ni Tipa de bɛ ka ɲini polosiw fɛ sisan."

Jami bɔra. N tulo bɛ dingɛsenkan na du kɔnɔ. N tilalen darakadun na, n bɔra ka t'u sɔrɔ kaburusen de la kogo kɛrɛ fɛ. Nsonkɛ filanan su dalen bɛ, Tipa bɛ dingɛsen na, Jami bɛ ka bɔgɔ labɔ.

- A tun b'a fɛ ka boli ni wari ye surɔ ; n kɔrɔ balal'a la a bɔtɔ. Syɛnta yɛrɛ ma mɛn senna; n kɔrɔ y'a faga a tɛgɛ lankolon." Ne ye Jami bolobɔ baara la ka daba minɛ a la ; a ma fɛn fɔ, a taara n ka sonin kɔnɔ. Ne ni Tipa ye dingɛ tɔ lase, ka kaburuden bɔ.

Tipa taara Kɔrɔ wele so kɔnɔ; o nalen an selila su in kan o kɔ k'a sutara. An tilalen kɔ k'an sen n'an bolokanw ko, ne donna sonin kɔnɔ ka taa Jami dalen sɔrɔ. Sigifɛn wɛre tun tɛ yen, n ye n sigi dalan senkɔrɔla la, a fana wulila k'i sigi kunkɔrɔla la. An ka baro senfɛ, a y'a ka diɲɛlatigɛ lakali n ye.

Jami n'a kɔrɔ bɛ nin baara sugu in na a san naani de ye ɲinan ye, kabini kɔrɔ bɔra sɔrɔdasiya la. U tɛ halala sonya, u tɛ faantan bolofen min'a la. Olu ta bɛ u ni gɔrɔkɔjago kɛbagaw de cɛ. Haramudunnaw ni kotigi tilenbaliw, a bɛ u n'olu de cɛ. A ko wari min filɛ u bolo, a bɛ taa kɛ jamana kunmabɔkɛlɛ de musaka ye. Ne kɔni ye n ta kɛ lamɛnni ye. N ma faamuya bɛre sɔrɔ u ka kow la, nka n dalen b'a la sisan kɔni ko Jami n'a kɔrɔ tɛ mɔgɔ lankolonw ye. N y'a faamu fana k'u sen bɛ jamana maa murutilenw kɛlɛli la.

- N Kɔrɔ ko a bɛ Tipa ka pase d'a ma a k'an kɔn kɛrɛfɛjamana dɔ kan. Ne dun ma d'a la ko Tipa kelen bɛ se ka taa ; polosiw bɛ k'a ɲini. Ni ale dun minɛna se bɛ kɛ an bɛɛ ma. Tipa bɛ taa sini, n kɔrɔ ni ne fana bɛ jamana bila ka waati kɛ. E tɛna se ka taa anw fɛ.

- Ni Kɔrɔ tun sɔnna ne n'aw bɛ taa ; polosiw bɛ ka ne fana ɲini.

- E bɛ sɔn ka tugu nsonw nɔfɛ wa?

- Aw tɛ nsonw ye; wa e fana ni muso tɔw tɛ kelen ye."

(A tɔ bɛ Ɲɛ 10nan na)

(ɲɛ 9nan to)

An sigilen tora ten fo ka taa ne sunɔgɔ. Sɛgɛn fɛ n ye tile tɔ bɛɛ kɛ sunɔgɔ la fo ka su kunkurun kɛ.

Kɔrɔ yɛrɛ de nana n lakunu ; dugu tun ma tila nka su koni janfara.

- Wuli k'i labɛn ; taatuma sera. "N tilalen seli ni dumuni na n ye Kɔrɔ sɛgɛrɛ ; a ko :

- N ka kunnafonina dɔ nan'a fɔ n ye ko nɛgɛsirapolosiw ye Tipa minɛ tɛrɛn kɔnɔ fo dancɛ la. Ko a ma sɔn ka fɛn fɔ u ye fɔlɔ. Tiɲɛ don Tipa ye cɛ farin ye ; nka tɔɲɔni sugu bɛɛ bɛ polosi ninnu bolo. A mɛn o mɛn a bɛ kuma u bolo k'an ko- Aw tɛ nsonw ye ; wa e fana ni muso tɔw tɛ kelen ye."

fɔ."

Kɔrɔ ko ne bɛ se ka taa u fɛ ; a tun ye dugutaaminɛn bɛɛ kɛ mɔbili kɔnɔ ka ban. An donna k'an sigi ; Jami bɛ walan na a ka marifanin b'a senkɔrɔ, ne sigilen b'a kini fɛ. Kɔrɔ taar'i sigi kɔfɛ k'a ka mitrayɛti d'a kɛrɛfɛ ; marifa jugu in. Ne kɔnɔ gwannen, n dalen b'a la fana ko n tɔɲɔgɔnw fana kɔnɔ gwannen, nka a tɛ ta si ɲɛ kan. An ye faaba cɛci ka sɔrɔ polosi si m'an lajɔ ; nasɔrɔ a b'u kɔnɔ k'an ye dugu bila a menna. An tɛmɛna dugu caman na an m'an jɔ polosiso si la. An bɔtɔ Cɛbaso dafɛ de kow tiɲɛna. Sira tun balamininen don ni sinsan ŋɔnima dɔ ye. Mɔbili dɔ jɔlen don o sinsan kɔfɛ ka sira cɛtigɛ. Mɔgɔ si tɛ kɛnɛda la. Jami ye mɔbili jɔ ka furancɛ jan bila an ni sinsan cɛ.

A ma yeelenw faa ; dibi tun bɛ hali i tɛ sira kɛrɛfɛlaw ye.

Polosikɛ fila girinbaatɔ bɔra mɔbili in kɔfɛ ka mitrayɛti ci an na. Kɔrɔ ye kisɛ k'u kan o yɔronin bɛɛ la k'olu lada. Mugukan wɛrɛ bɔra u fan fɛ; Jami ye da yɛlɛ ka boli ka don tu kɔnɔ. Ne fana bolil'a nɔfɛ n bɛ k'a wele :

- Jami, Jami, Jami "

N tulo bɛ senkan na an nɔ fɛ. Mugukan wɛrɛ bɔra. Ta.ta.ta.ta.ta... Ne yɛrɛ binna...

- Jami, Jami, Ja

N ɲɛ yɛlɛla ka n yɛrɛ sɔrɔ dalen fini jɛw ni dara jew la, so jɛman dɔ kɔnɔ, so nɛɛmanen. Filɛru bɛ daganin dɔ kɔnɔ n ka dalan kun kɔrɔ, Jami tɔgɔ sɛbɛnnen bɛ k'a dulon o feerew la. Mɛlɛkɛnin dɔ bɛ don-ka-bɔ la ka sumanw ni jiridenw sigi tabali kan. O suma dumannin ni feerew latikɔlɔn fiye-kutɔ n nun kɔrɔ, n ɲɛnatigɛra. N bolo ni n senw girinyanen nka dimi tɛ n kan. Jami donna ; surakadanpe suwalama melekelen b'a la k'a senkɔrɔla n'a kankɔrɔla kɛ nɛrɛmuguman ye. N tulo t'a senkan na, i ko fiɲɛ de y'a ta ka n'a sigi n kɛrɛfɛ. N ye dumuni kɛ ka n dalen to; Jami bɛ suman ta kudu la k'a don n da. Kow tɛmɛna cogo min na n kɔ fɛ a y'o bɛɛ lakali n ye :

Muguci in ma diya polosiw la, a ma diya ne yɛrɛ la fana bawo n bolo ni n senw joginna. Kisɛ si ma Jami n'a kɔrɔkɛ sɔrɔ. U nana ni ne kirinnen ye Bijan-Worotu labitaniso in na yan ka ne furakɛ. O sunɔgɔfuraw de kɛlen bɛ ka ne ɲɛnamini halisa. Nin yɔrɔ ye jamana in ɲɛmɔgɔbaw de furakɛyɔrɔ ye ; faantan ɲɛntanciw tɛ nin labitaniso kala ma yɛrɛ. Kɔrɔ ni Jami bɛ jɛ min na o ɲɛmɔgɔ teri de ye yan Jamanakuntigi ye. (...)

Fo ka taa n kɛnɛya Jami tun bɛ na bɔ n ye don o don. N kɛnɛyara nka halisa n tɛ taama bere kɔ. Ko caman ɲɛnabora ne ni Jami cɛ ka n to furakɛyɔrɔ in na. An ka kanu dara kɛnɛ kan fo an ye layidu ta ɲɔgɔn ye k'a kɛ furu ye n mana bɔ labitani tuma min. O duguje, Kɔrɔ ni mori dɔ nan'a suda n na ko furu bɛ siri wulafɛ i kɔrɔ. Morikɛ ko u b'a ko tiliya walasa ka ne ni Jami kisi haramu ma. U y'a fɔ cogo min na a kɛra ten. N bɔdon lafiyaso in na, Kɔrɔ ni n ka kɔɲɔmuso nana n nɔfɛ watiri finman dɔ kɔnɔ. Sɔrɔdasifini b'u la ; o kɛlɛkɛfini ɲɔgɔn bɛ mɔbilibolila fana na. An bɔra dugu kɔnɔ ka don tu kɔrɔ bolɔnbolɔnnin dɔ fɛ, ka kilo fila ɲɔgɔn boli nin jiribaw jukɔrɔ hali i tɛ tile ye. An taara bɔ kɛnɛba dɔ kan, sinsan kɛlen bɛ k'a lamini ka anw yɛrɛ ka jamana darapo kɛ a donda la ; Mandin jɔnjɔn. Kɛlɛden fila ye sinsan dayɛlɛ an ye; u y'u senw fara ɲɔgɔn kan k'an fo. Kɛlɛdenw bɛ taa-ka-segin na soba dɔw ni ɲɔgɔn cɛ tukɔrɔkan tɛ ka fɔ yan tubabukan yɛrɛ tɛ mɛn, an ka Bamanankan in de bɛ bɛɛ da. An sera so. Kɔrɔ donna ni n ye biro dɔ kɔnɔ, ka don kow ɲɛ na k'a fɔ :

(A tɔ bɛ ɲɛ 11nan na)

(ɲɛ 10 nan tɔ)
- I ye kɛlɛden minnu ye fuga kan yan, u bɛɛ ye i yɛrɛ balimaw de ye. Mandin siya bɛɛ b'a la. U nalen bɛ kɛlɛladege la, ka kɛlɛ ɲɛ bɛɛ kalan. I muso y'o kalan kɛ kabini salonnasini. Kɛlɛminɛn sugu bɛɛ b'an bolo yan, a fɛɛrɛw bɛɛ bɛ kalan yan fana. Wari min "soɲana" e ka baarada la an ka cɛdenw fɛ o ɲɛci bɛ yan. Jamana nafolotigi sɛbɛw b'an dɛmɛ n'u ka bolomafara ye ani fasoden ɲuman bɛɛ. Bɛɛ sɔnn'a ma ko an man kan ka Mandin to a cibagaw bolo.
- O tuma jamana sɔrɔdasiw ma u jɔyɔrɔ fa wa ? Mun na aw tɛ dɛmɛ don olu ma?
- Tiɲɛ don kɔsa in na u y'u sɛbɛ don jamana lakana na. Nka ko bɛ ko bɛ ko la olu tɛ se k'o kɛ jamana tɔgɔ kɔsɔn. Anw de bɛ se k'o kɛ. Jamana ɲɛmɔgɔ caman m'a faamu fɔlɔ ko anw fana bɛ faso kunmabɔkɛlɛ de la.
- N y'a faamu; aw bɛ se ka ne jate aw dɔ ye.
- I bɛna waati kɛ yan kɛlɛkalan na. O kɔ i ni Jami bɛna taa Ameriki an ka kɛlɛminɛn dɔw nɔfɛ. Aw ka taamasɛbɛnw bɛɛ labɛnna k'aw tɔgɔw yɛlɛma. Na n ka t'i bila i ka so."
O fɔlen, Kɔrɔ wulila ka konnɛgɛ dɔw da n ɲɛkɔrɔ k'o ye ne ni Jami ka so kilew ye. An bora ɲɔgɔn fɛ kɛnɛ ma ka taama dɔnin ka t'an jɔ so ɲumannin dɔ da la. A y'a tɛgɛ di n ma ka segin. Ne donnen salɔn kɔnɔ n kabara; hali Seeduba min ye ne yɛrɛ patɔrɔn ye o ka sokɔnɔna man ɲi ka nin bɔ. N taara Jami sɔrɔ tobilikɛso kɔnɔ a be ka gato sugu dɔ dila. N ye n bolo d'a solo kan ka kumanin dɔ fɔ a tulo kɔrɔ.
N ka kɛlɛkalan tun banna fo ka jala sɔrɔ, Amerikitaa de sera.
- Taama ye sini ye; (Jami ko ten) an be taa ci min na o sɛbɛnw dalen bɛ tabalinin kan. I mana tila u kalanni na i b'u bila n ɲɛ n fana bɛ tila k'u kalan. Sɛbɛn ninnu bɛ an ka taama in taa n'a segin bɛɛ de ɲɛfɔ, ka don a ɲɛ misɛn bɛɛ la k'a fɛsɛfɛsɛ."
Jami nana gato sigi n kɛrɛfɛ ; a yɛrɛ ma fɛn dun ko a t'a fɛ a furu ka sigi. Gato dunnen kɔ n seginna ka taa n da li kan ka sɛbɛn ninnu kalan. A fɔlen b'a kɔnɔ ko ka sɛbɛn ninnu kalan k'u durusi ani k'u jeni; u kana taa an bolo Ameriki. Jami donna a labɛnnen sunogɔ kama.
- N ye taamaminɛnw laben nka n ye tubabufiniw de ta ; a fɔra ko nɛnɛ ka bon yen sisan. An k'an da ten bawo sini taama ka jan, a sɛgɛn ka bon." Sɛbɛnw taar'u yɛrɛ sɔrɔ li senkɔrɔ duguma. Kuran sara. ...
- Wuli ten an k'an labɛn ; pankurun tɛ mɔgɔ makɔnɔ."
N wulila ka mɔnturu lajɛ : fajiri tɔ tɛ bɛrɛ ye. An y'an ko ka seli ani ka wɛsiti ni pantalɔn girinmanw don an na. Jami ye kunnabiri kɛ k'a kunsigi datugu ni k'a tɔ meleke a kan na. An ye dumuni kɛ ka bɔ. Mɔbili tun jɔlen bɛ da la ; a bolibaga y'an ka minɛnw bila mɔbili kɔfuru kono. An selen pankurunso la, mobilibolila taara sɛbɛnko ni minɛnko ɲɛnabɔ k'an sigilen to mɔbili neemanen konɔ. A ma mɛn taatuma sera. An sigira pankurun kɔnɔ dɔrɔn Jami sunɔgɔra; fo ka t'an se Ameriki galodugu la. Pankurun jɔlen, u ko mɔgɔ si kana bɔ i sigiyɔrɔ la. Polosiw donna ka bɛɛ ka sɛbɛn lajɛ. U selen anw ma ko an ka wuli ka tugu u kɔ. An wulila u nɔfɛ ka bɔ; u ka mɔbili tun jɔlen bɛ pankurun senkɔrɔ. An donnen polosimɔbili in kɔfɛ, cɛ kelen y'i sigi ne ni da cɛ, dɔwɛrɛ y'i sigi Jami ni da cɛ. U ma Jami ka sakinin min'a la kɔni, nka a bɛɛ ka marifa minɛnen b'a bolo.Mɔbili wulila ni kalanman ye ka dugu cɛci a bɛ ka buru fiyɛ dɔrɔn. A taara jɔ sankanso jan dɔ jukɔrɔ ; u y'an labɔ mɔbili kɔnɔ k'an layɛlɛn fo sanfɛso laban na. Jalatigibaw de tun sigilen bɛ k'an makɔnɔ yen. U ka ɲɛmɔgɔ k'an ka sigi.
- Aw weleli te basi ye; aw ka jamana lakananiso de ye fakisi ci an ma kunu i koro. O fakisi sɛbɛn kɔnɔ, u y'aw ka binkanniwalew lakali, ani k'a ɲini an k'aw lasegin aw faso la Mandin. An t'a fɛ fiɲɛ ka don an ni Mandin ɲɛmɔgɔw ka teriya la.
Aw yɛrɛ ko k'aw ka jamana labilen don bɛɛ ye; yali o tɛ tiɲe ye bilen wa?

(A tɔ bɛ ɲɛ 18nan na)

(Ɲɛ 4nan tɔ)
lankolon in nafa si tɛ jama ma fo wale" Ablay de ko ten.

II. Demokarasi ye jama ka fanga de ye

Dow ko jɛmufanga, dow fana ko bɛɛjɛfanga. Ni demokarasi ye jama ka fanga de ye, o fanga bɛ se ka waleya cogo di kan wɛrɛ la min tɛ jama yɛrɛ ka kan ye ?

- O ka kɛ jamana kɔnɔ min tubabukandɔnbali bɛ mɔgɔ 80 bɔ 100 na (80%) ?
- Jamana min kalandenw tɛ tɛmɛ denmisɛn 25 kan 100 na (25%) ?

Jamana sigilen bɛ sɛbɛnba dow kan : sariya baju, kiiri sariyaw, polotikitɔnw sariya, nin bɛɛ dilala kan sure de la.

Bulonba depitew bɛ sariya minnu ta n'olu bɛ na boli jamana denw kan, o sariyaw bɛ ta kan na min tɛ jamana denw ka kan ye.

Faamaw bɛ jɛmukan minnu kɛ ani polotikitɔnw bɛ waleya minnu dansigi, nin bɛɛ bɛ kɛ kan wɛrɛ de la min tɛ jamana ka kan ye.

Wote minnu bɛ kɛ ka ɲɛmɔgɔw sugandi, olu bɛ labɛn kan sure de la.

Depitew bɛ hakilinafalen minnu kɛ Bulonba kɔnɔ ani jamana kunkanko jɛkafɔw, jamana kunko mumɛ, nin bɛɛ bɛ kɛ kan wɛrɛ de la.

Fasojama sen bora pewu :

- a sen bɔra sariyaw famuyali la, ani jamana koɲɛnabɔdaw faamu na.
- a sen bɔra jamana setigiya baara la.
- a sen bɔra kow latigɛli la.
- a sen bɔra polotiki la.

Demokarasi lakika tɛ taa an ka kanw kɔ.

* Sariya ka jɔyɔrɔ jɔnjɔn di an ka kanw ma,
* An ka kanw ka kɛ fanga lataamakanw ye (ɲɛmɔgɔdaw, kiiridaw, kalansow)
* U ka kɛ kanw ye jamana bɛ lakodɔn ni kan minnu ye.

Mali Fanga fɔlɔ n'a filanan ye min kɛ an ka kanw dondala kosɔn, Fanga sabanan min b'an kun na bi o m'o ɲɔgɔnna kɛ. An k'an jija ka jɛmukan cɛɲiw ni ŋaniya ɲumanw to kɛrɛfɛ walasa an na se ka walew daminɛ.

III. Kuma kuncɛli

Ablay bolo, fasojama si ka yiriwa tɛ kɛ kan wɛrɛ la min tɛ a ka kan dɔ ye.

ISA NJAYI ye nin jɛmukan kɛ
Fure Ablay Bari ka taasibila don,
1997 san kalo 9nan,
Balikukalan Ɲɛmaayaso la

TUBABUW KA BOLIW, LAWALE LA.

A bɛ dɔw nyɛna ko Tubabuw tɛ boli dɔn ; ko abada boli ma deli ka kɛ Tubabula. O dun ye fili de ye. Kasɔrɔ nansaradiinɛ ma bange u bara, u tun bɛ boliba damadɔw bato. A boli ninnu tun dɛsɛlen bɛ fara la ka mɔgɔsawura k'u la wali daaba dɔ sawura.

Tubabuw tun bɛ Mɛrikiri bato, u ka boliw bɛɛ la belebele tun don : jago setigiya bɛ ale de bolo ani wariko jan o jan. U tun bɛ Zipitɛri fana bato : ale de ye sankolo ani sanpɛrɛn tigi ye. Marisi fana tun bɛ bato u fɛ; kɛlɛ setigiya bɛ ale de bolo. Minɛriwi fana ye u ka boli dɔ ye; ale de tun bɛ sɔn bololabaarakɛlaw fɛ. Apolɔn fana tun bɛ yen ; filɛlikɛlaw ka boli y'ale ye. Cɛɲɛ setigiya ni yeelen setigiya b'a bolo.

Mɛrikiri, Zipitɛri, Marisi, Minɛriwi, Apolɔn, ninnu bɛɛ ye tubabuw ka danbe kɔrɔw ye minnu tun bɛ sɔn u fɛ. U ka bolibaw de tun ye ninnu ye. Tubabuw danbe kɔrɔw tun tɛ dɔwɛrɛ ye nin boliw batoli kɔ.

San 465 Nabi Isa kɔ, u ka masakɛ Kolowisi tuubilen ka don nansaradiinɛ na, a ka kɛlɛden 3000 fana tugur'a kɔ ka tuubi. O de kɛra tubabuw ka nansaradiinɛ daminɛ ye. Fo ka ta se o ma, tubababuw tun ma u ka bolibato bila fosi ye. Wa nansaradiinɛ mori min o min tun mana se u ka jamana kan k'a bɛ n'a ka diinɛ lase, u tun b'o minɛ k'a lajaba o kɔ k'a faga.

Nansaradiinɛ basigilen u bara, o de kɛra sababu ye tubabuw ka boliw batoli dabila ni ka Ala kelen bato. N'an ye dinyɛ taasira kɔlɔsi, kabini lawale la fo bi, Tubabula ani Farafinna, an b'a ye ko bolibato bɛ nɔnabila ni Alabato de ye. Min ka danbe kɔrɔ mana kɛ boliw ye o laban b'o bila k'i nyɛsin Ala ma.

Umar Koyita ka dɔnkili laban in na, a bɛ hami k'an ye an danbe kɔrɔ dɔw'bila. O tɛ hamikun bɔ ; o ma fɔlɔ anw na ; a ka c'a la fana o tɛna laban anw na. Nansarala ye misali kɔrɔ ye, anw ye misali kura ye. Dinyɛ kɔnɔ ɲɛtaa ka yɛlɛma, mɔgɔ si ban t'o la Ala bolo.

Tɔgo minnu sɛbɛncogo faransikan na : Bolitɔgɔw : Mercure, Jupiter, Mars, Minerve, Apollon. Masakɛ tɔgɔ : Clovis.

A.D.

SUMANIKALAN
Jama sumani jukɔrɔkalansow kɔnɔ.

Jama bɔko 8nan kɔnɔ, 1994 san na, an ye dɔ fɔ sumaniko kan ; nka an y'an sinsin daɲɛko de kan : mɛtɛrɛ dɔgɔ (3) n'a kɔrɔw (4) welecogo an'u taamashyɛn cogo.
Nin bɔkɔ in na, an b'an hakili munumunu kalansen kan min bɛ tali kɛ an ka laada sumanikɛlanw na, i n'a fɔ nɔnkɔn ni sibiri. An ko o sumanikɛlanw ma ko :
sigidasumanikɛlanw
U kalanni wajibiyalen.

O kalan in bɛ kɛ cogodi ?
Jate kalansenw bolodalen bɛ gafeba min kɔnɔ, o ko : "Jukɔrɔkalansow kɔnɔ, fɛɛrɛ ɲuman min bɛ jatekalan na, o ye ka kalan daminɛ ni k'a laban ni kunkow ye, denmisɛnw b'a ɲini ka minnu ɲɛnabɔ don o don u ka sigida kɔnɔ, u ka maaya kɔnɔ wali u ka tlonw senfɛ, u ka barodaw la ....
Kalandenw ka o kɛwalew de senfɛ u bɛ dɔnniya ni fɛɛrɛw sigi sen kan, ani k'u hakili dayɛlɛ, ɲinini sira kan. U bɛ jateminɛ minun labɛn o hukumu kɔnɔ, olu sirilen bɛ daliluba saba la :
1) Ka kɛnɛkanfɛnw kɛ baarakɛminɛn fɔlɔw ye (i n'a fɔ kalamaninw, bɛlɛkisɛw, bolonkɔninw, mariyasiw, tulonkɛfɛn wɛrɛw)
2) Ka kɛwalew walima kunkow jira ni jaw ye wali ni nataliyew ye wali ni ɲɛgɛnw ye.
3) Ka jate miirinanw (6) bange (i n'a fo : da (7), farankanni, kɛrɛsaba, ... o ye(8), . . .) nin k'a waleya. "
Bajukalan -"dugumakalansow, baarabolodalenw" (9), 1995 san Gafe in bɛ karamɔgɔ bilasira de, ka fɛɛrɛw jir'a la minnun b'a ka baara nɔgɔya : kalandenw ka faamuyali n'u ka hakili yiriwali.
Musa Jabi ye o miirina de taamashyɛn nin cogo in na.
Karamɔgɔw walima gafedilannaw b'u sinsin fɛɛrɛ fɔlen in kan cogodi ka kalansen in ("sigidasumanikɛlanw") labɛn ?

A - AN KA GAFE DƆW LAJƐ
ka bɔ gafe "Jate kɛcogo ɲuman", ɲɛ 3 kɔnɔ.
1-"bamanan kan iate", Balikukalan Baarada (B.B.), 1992
Gafe in labɛnna cikɛlaw de ye. K'u ka kalan sinsin u ka baarakɛminɛn, u ka fɛɛrɛw n'u ka baarakɛcogo kan.
Sigida sumanikɛlanw kofɔlen tɛ gafe in kɔnɔ. Kalansen kelenpe de labɛnna ka ɲɛsin janya sumanikɛlanw ma : mɛtɛrɛ, kilomɛtɛrɛ (ɲɛ 25).

2 - "Karamɔgɔ dɛmɛnan" (gafe in be "bamanankan jate" de manton)
A ɲɛ 35 la, a sɛbɛnnen bɛ "ni mɛtɛrɛ sɔrɔla, karamɔgɔ b'a cogo jira kalandenw la, ani ka fɛn suma cogo jira u la ni mɛtɛrɛ ye." Sigida sumanikɛlanw kofɔlen t'a kɔnɔ.
3 - "Jate kɛcogo ɲuman", ARED. Associates in researh & Education, BDL Bamako District Literacy, Adaptation Moussa Diaby, DNAFLA, Bamako. [Tɔgɔ fla bɛ gafe in na : "Jate kɛcogo ɲuman" ani "An ka jate kalan", o bɛ sɔrɔ "Calculons", de bayɛlɛmalen ye.] Walebaa ka dantigɛlisɛbɛn na, a ko : "Gafe in dilanna karamɔgɔ ni kalanden jolen de ye. U ka se k'u yɛrɛ dɛmɛ ka mɔgɔ wɛrɛ kalan." Sigida sumanikɛlanw kalanni bɛ o miiriya ɲuman in waleya, ka karamɔgɔ hakili dayɛlɛ ani ka kan yiriwa ka ta fɛ. Nka sigidasumanikɛlanw kofɔlen tɛ sɛbɛn in kɔnɔ. Nyɛ 42, ni ɲɛ 47 ani ɲɛ 52 dɔrɔn de la ɲininkaliw bɛ boi mɛtɛrɛ, kilogaramu ani litiriw kan.

4 - "An ka jate dege bamanankan na", B.B. Segu Duguyiriwatɔn Baarada. Gafe in kɔnɔ sumanikɛlanw kɛra a danmakalan ye (K'a ta ɲɛ 40 fo ɲɛ 44). Sigida sumanikɛlanw fan si t'a la. Degeli ni misaliw bɛɛ fɔlen don ni sumanikɛlan yelekew de ye, i ko mɛtɛrɛ; litiri, kilogaramu,

5 - "Jate san sabanan", B.B.G., 1993. Gafe in ɲɛbila la, walebaaw ko ;" Daw ni sumanikɛlanw (m, mtt,, g, bag, ,1,) kalan labɛnnen bɛ kɛ cogo la min b'a to sumannikɛlanw bayɛlɛmani (10) bɛ nɔgɔya kalandenw ma." Sigida sumanikɛlanw jɔda si tɛ gafe in kɔnɔ, hali deliliw senfɛ u m'u kofɔ ; u ɲɛfɔlen tɛ yɛrɛ, kasɔrɔ kalansen don, min kalanni wajibiyalen kalansariya fɛ.

6 - "Les unités arbitraires de mesure" *Mamadou Traoré, in Mali - Math; MEN - IPN, n°9,* 1990. "Kalan ɲɛɲiniso dɔnniyasɛbɛn" (*Revue de l'IPN)* kɔnɔ, *Mamadou Troré* bɛ kuma sigidasumanikɛlan dɔw kan, nka a bɛ dan u jirali u tɔgɔ an'u ɲɛci de ma. Nka min bɛ u ni ɲogɔn cɛ a da ma se o ma. O de y'a kalansen nafa dɔgɔya.

7 - Stage de calcul à l'intention des maîtres enseignant au ler cycle fondamental du district de Bamako, 1990 (11). Kalan in senfɛ, sigidasumanikɛlanw kɛra u danma kalansen ye, min ɲɛsinnen bɛ karamɔgɔ ma. Gafe in kɔnɔ an b'a ye ko, kɛta fɔlɔ in na, u y'a ɲinni :
- Hakililajigin ka kɛ janya sumanikɛlan dɔw la bamanan na.
- Ka janya dɔw suma ni o sumanikɛlan ninnu ye, i n'a fɔ bolonkɔni, sibiri, nɔnkɔn, ... Kɛta fɔlɔ ɲininkali dɔw filɛ :
- I ka sɛbɛnfura janya bɛ bɛn bolonkɔni joli ma ?
- I sentɛgɛ janya suma n'i bolonkɔni ye ?
- I bolonkɔni da sɛbɛnfura kan i ka sɔrɔ k'a fɔ sɛbɛnfura in sira

misɛn joli b'a kɔnɔ ?
- Walanba min bɛ kalanso kɔnɔ, o jɔjan suma n'i ɲɔkɔn ye, walima n'i sibiri ye.
- Ɲɔnkɔn bɛ bɛn sibiri joli ɲɔgɔn ma ?

8 -**"Mathématiques 3eme année", CONFEMEN,** Livre du maître, 1992, Gafe in labɛnna Afriki worodugujamanaw de fɛ, kɛrɛnkɛrɛnnenya la jamana minnu bɛ kalan kɛ tubabukan na.
Dakun kelen ɲɛsinnen bɛ janya-sumanikɛlanw ma ("Longueur : unités arbitraires et conventionnelles- Conversions") O dakun in kuntlennna fɔlɔ ko: kalansen bannen kɔ, kalanden ka kan ka se ka janya suma ni sigida sumanikɛlanw ye, ani k'u sumanida fɔ.
Gafe in kɔnɔ sigida sumanikɛlanw danna nin kuntlenna in de ma. Jateminɛ sugu min bɛ se ka kɛ ni minɛn ninnu ye, o ma walawala. O tuma a kɛra masiri gansan ye. A kalandengafe tɔgɔ :

9 - **"Mathématiques 3ème année", CONFEMEN,** Livre de l'élève, 1992 (12)

10 **"Mathématiques 6ème" :** L.B. Ngouo . A : Mpeke, Bordas, L.E.A.
Gafe walebaaw ye dɔ fɔ sigida-sumanikɛlanw ma, dantigɛli senfɛ. U ko " Fɔlɔ mɔgɔw tun bɛ u farikolo yɔrɔw de kɛ ka sumani kɛ, i n'a fɔ paara, nɔnkɔn, sibiri, ... "
Sɛbɛn in walebaaw bolo ɲɛci foyi tɛ sigida sumanikɛlanw kalanni na ; o ye filiba ye, bari :
1) N'an taara an ka togodaw la, ani an ka sugufɛw la, an b'a faamu ko sigida n'a ka sumanikɛlanw don, a b'a ka diɲɛyɛnatigɛ n'a ka sanni fɛɛre bɛɛ ɲɛnabo ni ninnu ye.
2) Jate siratigɛ la, gafe dilanbaa ninnu ka faamu ko, ni kalan daminɛna ni sigida sumanikɛlanw ye (olu minun ni kalanden ka maaya bɛ ɲɔgɔn ta) o bɛ faamuya teliya, ka kɔrɔko sinsin (i n'a fɔ mɛtɛrɛ, garamu, n'a ɲɔgɔnna).

AN KA KUMA BAMU
DugumakalansoBaaraw bolodalen bɛ gafe min kɔnɔ, n'an ye o kalan an b'a kɔlɔsi ko :
1) Sigida sumanikɛlanw kofɔlen bɛ san 3nan dɔrɔn de la. O kɔrɔ ye k'a kalan kun tɛ kalanso tɔw la wa ?
Nafa jumɛn bɛ a kalanni na ?
2) A fɔra gafeba in kɔnɔ ko " kalanden ka kan ka sumanikɛlanw dɔn, k'u waleya, k'u sanga ani k'u bayɛlɛma." An bɛ se k'a bisiki ko sigida sumanikɛlanw ko don
N'o kɛra tiɲɛ ye, an bɛ se ka fɔ k'an y'an ka kalan kuntlenna jɛ.
3) Sumanikalan senfɛ karamɔgɔ bɛ sigidasumanikɛlanw waleya cogodi ? A b'u bayɛlɛma wa ? An ka ɲinkaliw senfɛ, karamɔgɔw ko :
• A ka c'a la, olu bɛ dan sigida-sumanikɛlanw tɔgɔ fɔli de ma, i n'a fɔ : nɔnkɔn, sibiri, ..., mure, paara, ...
• Dɔw ko olu bɛ minɛn dɔw suma ni sigidasumanikɛlanw ye, nka u tɛ jateminɛ kɛ ni u ye.
• Dɔw bolo nafa si tɛ sigidasumanikɛlanw kalanni na, bi-bi in na mɔgɔ si tɛ sumani kɛ ni u ye. Dɔw ko olu ka dɔnniya de ma se u ma, u t'u fɔcogo yɛrɛ dɔn.
• An ka baro senfɛ kalanyɔrɔw la, karamɔgɔ dɔw y'a jira ko ni kɛnɛ bɛ suman sigidasumanikɛlanw ɲɛci tɛ o la, bari an ka sigidaw la, minɛn kɛrɛnkɛrɛnnen tɛ yen, min bɛ kɛnɛ suma wa, daɲɛ fana tɛ yen a kɔrɔ bɛ min na.
[Nka miiriya wɛrɛw y'o kɔkari, bari dɔw ko ni foro bɛ cikɛ bamananna, a kɛnɛ bɛ tila : cɛtigɛ, bala, kwaɲɛ, wa cɛla bɛ ninun bɛɛ ni ɲogon cɛ.... O y'an ka ɲinini dakun dɔ ye.]

B - SIGIDA SUMANIKEIANW : JANYA SUMANIKELANW
1. kuntlenna :
Kalansen in ɲɛsinnen bɛ karamɔgɔw de ma, Kalansen in labɛnnen tɛ kalandenw ye.
Kalansen in kun ye, karamɔgɔw ka faamuya sɔrɔ sigida sumanikɛlanw kan, k'u sanga ani ka jateminɛ kɛ ni u ye.
Kalansen in kɛlen kɔ, an hakili la sumannikɛminɛnw kɔrɔ jɔnjɔn bɛ faamuya ; n'o kɛra bayɛlɛmani tɛna kɛ kunfɛko ye.
Ni nin kuntilenna in tiimɛna, sumanikalan bɛ sira sɔrɔ. Diɲɛn forobasumanikɛlanw i n'a fɔ : mɛtɛrɛ, garamu, litiri, mɛtɛrɛkare... faamuyali bɛ nɔgɔya fasayi.
Kalansen in senfɛ karamɔgɔw bɛ gɛlɛya minnu sɔrɔ, an hakili la o bɛ kɛ sababu ɲuman ye, u ka caman faamuya kalanden fana ka gɛlɛyaw la, ani k'u dɛmɛ k'o gɛlɛya lawuli nɔgɔya

2. Sumani bɛ kɛ ni minɛn minnu ye : u tɔgɔ ani u cɛlaw
N'an taara an ka dɔgɔfiyɛw n'an ka sugufyɛw la, an b'a ye ko finimugu bɛ suma ni kwaɲɛ, nɔnkɔn, sibiri, tuma dɔw la yɛrɛ, bolonkɔni bɛ kɛ ka sumani tɔ dafa.
Wa baarabolo caman de bɛ yen min n'a ka sumanikɛlan sugandilenw don

Cɛlaw
Sibiri 1 bɛ bɛn **bolonkoni** 10 ma
nɔkɔn 1 bɛ bɛn Sibiri 3 ma,
Kuwaɲɛ 1 bɛ bɛn **nɔkɔn 4 ma,**
An bɛ bolonkɔni taamashyɛn nin cogo in na : b
An bɛ sibiri taamashyɛn nin cogo in na : s
An bɛ nɔnkɔn taamashyɛn nin cogo in na : n
An bɛ kuwanɛ taamashyɛn nin cogo in na : k

Sɛbɛn walebagaw b'a ɲini sɛbɛn in kalanbagaw fɛ, u ka an ladɔniya :
- Daɲɛ fɔcogo jugu minnu bɛ sɛbɛn in kɔnɔ ; k'u fɔcogo lakika fɔ an ye ;
- Fɔcogo min n'an ka sigida jogow tɛ ɲɔgɔn ta;
- Janyasumanikɛlan wɛrɛ minnu kofɔlen tɛ yan. U ɲɛci, ani u bɛ waleya cikɛda min na.
- Mabɛn filiw ani daɲɛko fiyɛ min bɛ sɛbɛn in na
- Jate daɲɛ dɔw bɛ yen, minnu mana bila kumasen kɔnɔ, u bɛ

kɔrɔfɔ faamuli gɛlɛya, o misali dɔw bɛ sɛbɛn in kɔnɔ wa ?
- Ni sɛbɛn in kalanni ka gɛlen wa ? O gɛlɛya bɔra min :
• Kuma fɔcogo la wa ?
• Jate daɲɛw dilancogo la wa ?
• Jatemiirinaw kɛcogo n'u gɛlɛya de la wa ?
• Kalanden yɛrɛ ka dɔnnibaliya de la wa ?

C -KALANSEN : JANYA SUMANI

1. Kalansen labɛncogo

Kalansen in sinsinnen bɛ kɛtaw de kan. Kɛta ye sugu fila ye :
- Kɛta fɔlɔ ɲɛsinnen bɛ kalandenw kelen-kelenna ma. O kɛtaw senfɛ, kalanden b'a hakilina di ɲininkaliw kan. Ni fili bɛ a ka fɔta la, karamɔgɔ bɛ fili in ɲɛfɔ, k'a labɛn; ni k'a jira kalandenw na fili sababu ye min ye.
- Kɛta filanan bɛ di kalandenkulu de ma (mogo 2 wali mogo 4). Kɛta in nafa fɔlɔ ye "hakilifalen ni sosoli min bɛ kɛ kulu mɔgɔw ni ɲɔgɔn cɛ", a flanan ye " kulu bɛ bɛn ko la cogodi ?" U ka bɛnkan sigilen bɛ dalilu jumɛn kan ?
Kalansen in nafa yɛrɛ ye, k'a jira karamɔgɔw la, k'u bɛ fɛɛrɛ minnu waleya ka daw jate (I n'a fɔ : kafoli, dɔbɔli, sigiyɔrɔmali ni tilali), o fɛɛrɛw tɛ sira sɔrɔ kalansen in kɔnɔ, k'a sababu kɛ da suguya minnu bɛ kalansen in na.
Kɛtaw ɲɛfɔlen kɔ, baara wɛrɛw bɛ di kalandenw ma, u ka kan ka minnu ɲɛɲini u ka so.
Ni kalanden fanba ye faamuyali kɛ, karamɔgɔ b'a ɲini kalandenkuluw fɛ, u ka jɛ ka jateɲini 2 walima 3 labɛn ; jateɲini minnu bɛ tali kɛ an ka maaya sun kɔrɔ.
Kalansen in miiriya baju bɔra Patrice Johan ka sɛbɛn de la, min tɔgɔ : "Opérons en toises, pieds, pouces" (Reperez-IREM, n°78, Janvier 1995) (14)

2. Kɛta fɔlɔw

Kɛta 1 : Musojɛ ye finimugu nɔkɔnɲɛ 3 ni sibiriɲɛ 7 san a denmuso ye, kasɔrɔ ka nɔkɔn ɲɛ 3 ni sibiriɲɛ 4 san denkɛ ye. A ka finimugu sannen hakɛ bɛnna joli ma ?

Kalandenw ye nin fɛɛrɛ saba in jira
• fɛɛrɛ 1 : Jate bɛ sigi nin cogo in na
Musojɛ ka finimugu sannen bɛnna nɔkɔn ɲɛ 6 sibiri 11 de ma.
• fɛɛrɛ 2n : Jate bɛ sigi nin cogo in na
Kalanden ye ni fɛɛrɛ in de waleya
• fɛɛrɛ 3n : Kalandenw ye jate sigi nin cogo in na :
E bɛ nin taasira in ɲɛfɔ cogo di ?
N'an ye fɛɛrɛ 1 ni fɛɛrɛ 2 bayɛlɛma sibiri la, an b'a kɔlɔsi ko jaabiw ye kelenye. Nka n'an ye fɛɛrɛ 3n jaabi bayɛlɛma sibiri la, Oni tɔ fila tɛ kɛɲɛ. O tuma, fili bɛ kelen na, walima a fɛɛrɛ saba si ma ɲi. E bolo fili bɛ jumɛn na ? O fili dun sɔrɔla cogo di ?

Kɛta 2n

Gesehawa ye fini kuwaɲɛ 1 ni nɔkɔn ɲɛ 2 fara a denmuso ka fini nɔkɔn ɲɛ 3 ni sibiri ɲɛ 7 kan, k'a kɛ birifiniba kelen ye denmisennw ye. Birifini in bɛ bɛn joli ma ?

Kalanden fila wali saba bɛ se k'u hakilina falen kɛta in kan.
E hakilila nin kɛta in gɛlɛya fanba ye mun ye ?
Fɔcogo wa, jatemine sugandili de ? wali sumanida minnu bɛ kɛta in kɔnɔ de ?

Kɛta 3n

Gesehawa n'a denmuso y'u ka finikɔnɔw fara ɲɔgɔn kan, k'a kala, k'a kɛ birifini ye denmisɛnw ye. Birifini in bɛnna kuwa ɲɛ 2 nɔkɔnɲɛ 3 sibiriɲɛ 2 ma. Gesehawa ka finikɔnɔ bɔlen bɛnna nɔkɔn ɲɛ 5 sibiri ɲɛ 6 ma. A denmuso ta bɛnna joli ma ?
Kalandenkulu minnu ye kɛta 2n kɛ, o kulu kelenw bɛ se ka kɛta 3n in kɛ.
Danfara jumɛn bɛ kɛta 2n ni kɛta 3n cɛ ? Anw hakili la jatemine de y'a gɛlɛnmanyɔrɔ ye : A ka ca a la, kalanden bɛ farankanni de kɛ : (k2n3s2 + n5s6) bari a fɔra kɛta in kɔnɔ, ko finikɔnɔw farala ɲɔgɔn kan.

Misali ni kalandenw ka fɛɛrɛ danmadɔw

Misali 1° Danfara joli bɛ k3n2b5 ni k1s5b8 ni ɲɔgɔn cɛ ?
Kuntilenna : Dɔbɔli sen fɛ, tuma dɔw, an bɛ da dɔw bila kɛrɛfɛ, k'u mara. O kɔrɔ ye di ?
Fɛɛrɛw fɛɛrɛ : naani filɛ minnu bɛnna jaabi kelen ma. fɛɛrɛ ninnu bɛɛ ka ɲi.
Fɛɛrɛ 1° : An ka hakɛ fila ninnu bayɛlɛma bolokɔni na. K3n2b5 o bɛ bɛn (3 x 4 x 3b10) + (2 x 3 x b10) + b5
a bɛ bɛn b350 + b60 + b5
a bɛ bɛn b425

K1s5b8 o bɛ bɛn (1 x 4 x 3 x b10) + (5 x b10) + b8
o bɛ bɛn b120 + b50 + b8
o bɛ bɛn b 178

(k 3 n 2 b5 - k1 s5 b8) o bɛ bɛn (b425-b178) o bɛ bɛn (b 247) ma
fɛɛrɛ 2n : An ka jate in sigi a cogo kɔrɔ la

Misali 2n

An ka fini kɔnɔ kuwaɲɛ ɲɛ 5 nɔnkɔn ɲɛ 3 tila saba ye. Fan saba bɛɛ ka kɛɲɛ.

Kuntilenna :

Tilali sen fɛ, ni tilata ka dɔgɔn ni tilayɔrɔ ye, an bɛ tilali lajɔ. An b'a fɔ ko tilali tɛ bɛn coyi, bari hakɛ dɔ bɛ tɔ min tɛ se ka tila.
Sigida sumanikɛlanw tilali bɛ karamɔgɔ wajubiya a k'i miiri a ka fɛɛrɛw n'u kɔrɔw la.
An ka tilali in kɔrɔko mafilɛ.

Opération
Fɔcogo caman bɛ jatesigi in na :
• 13 tilalen 3 ye, o ye 4 nkɔri 3 ye, a tɔ ye 1 ye
• wali 13 tilalen 3 ye, o ye 4 tankɔri 3 ye, a tɔ te 1 ye
• wali 13 tilalen 3 ye, o ye 4 murumuru 3 ye, a tɔ ye 1 ye.
Fɔcogow tɛ kelen ye nka miiriyabaju ye kelen ye.

Tilali kɛlen kɔ, ɲininkali danmadɔw bɛ na mɔgɔ hakili la :
- nkɔri (,) in kɔrɔ ye di ? (4,3)
- 3 in bɛ mun kofɔ ? (4,3)
- "a tɔ ye 1 ye", o kɔrɔ ye di ?

An ka misali 2n fɛɛrɛ danmadɔw jira.
fɛɛrɛ duuru filɛ min yera kalandenw ka kɛtaw senfɛ. A ɲininen bɛ i fɛ,i ka kɛtaw sɛgɛsɛgɛ ani ka filiw latilen.

Opération
Kalanden ye tilali lajɔ bari k2 min tora o ka dɔgɔn ni 3 ye. O tuma tilali tɛ se ka kɛ.

Fɛɛrɛ 2n : Kalanden ka fɛɛrɛ sirilen bɛ bayɛlɛmani de la : tɔ min ma na to, ka o bayɛlɛma sumanikɛlan dɔgɔman dɔ la.

Jaabi
K5n3 tilalen 3 ye, o ye K1 n2 S2

Fɛɛrɛ 3n : Nin fɛɛrɛ in fana na, kalanden ye bayɛlɛmani de kɛ a sinsinbere ye

Opération
n23 tilalen 3 ye, o ye n7 s2 ye
nka n7 bɛ bɛn k1 n3 de ma
o tuma n7 s2 bɛ bɛn k1 n3 s2
Jaabi
K5 n3 tilalen 3 ye, o ye K1 n3 s2 ye

Fɛɛrɛ 4n : Yan, kalanden b'a ɲini ka da hakɛw sɔrɔ minnu bɛ se ka tila 3 ye. Bayɛlɛmani jɔyɔrɔ ka bon yan fana :
K5 n3 = k3 k2 n3 : nin ɲɛfɔli ka nɔgɔn (5 = 3 + 2)
Sɛbɛnni kura in na (k3 k2 n3) an b'a kɔlɔsi ko k3 ani n3 bɛ tila 3 ye coyi. O tuma k3 n3 tilalen 3 ye, o ye k1 n1 ye. A tɔ ye k2 ye, k'o tila 3 ye. An b'a kɔlɔsi ko k2 bɛ bɛn s24 ma. O s24 mana tila 3 ye, o bɛ bɛn s8 ma. O s8 bɛ bayɛlɛma ka kɛ n2 s2 ye.
An ka tilali in bamu sisan
k5 n3 tilalen ye,o ye k1 n1 n2 s2 ye, n'o bɛ bɛn k1 n3 s2 ma.

Fɛɛrɛ 5n : Kalanden dɔw ye k1 n3 sɛbɛn nin cogo in na : k1,3. U y'u ɲɛmada sumanikɛlan yelekew de kan, i n'a fɔ mɛtɛrɛ, wali litiri.
Kalanden ninnu bolo :
m1,3 bɛ sɛbɛn, munna k1,3 fana tɛ sɛbɛn ?
U ye k1,3 tila 3 ye nin cogo in na :
Tilali in kɔrɔ ye di ? An k'a kalan K1,3 tilalen 3 ye,o ye K0,4 ye, a tɔ ye 1 ye.
• 4 min bɛ nkɔri kinin fɛ, o bɛ mun ko fɔ ? Kuwaɲɛ wa ? nɔnkɔn wa ? sibiri de ?
• 1 min tora, o bɛ ɲɛfɔ cogo di ? a kɔrɔ ye di ? Mun 1 de ko don, kuwaɲɛ wa, nɔnkɔn de ?
Kalandenw ko, tilali ma bɛn coyi, bari tɔ dɔ tora. Nka u ma se ka jaabi sɔrɔlen in ɲɛfɔ. A ɲininen bɛ aw fɛ, aw ka jaabi in ɲɛfɔ, ka sɔrɔ ka don fɛɛrɛ in kɔrɔ jɔnjɔn na.

4. JEKABAARA
Kɛta in bɛ di kalanden kuluw de ma u k'a kɛ kalanso kɔnɔ. U ka sɔsɔli kɛ a kan,u k'u hakilinaw falen, u ka bɛn fɛɛrɛ ni jaabi kelen na. N'o kɛra, u k'u ka jaabi ani u ka jatemine sɛbɛn ka ɲɛ, k'a di karamɔgɔ ma. Ɲɛmɔgɔ kelen ni sɛbɛnni kelen bɛ sugandi kulu fɛ. Baara kuurukaara bɛɛ bɛ kɛ karamɔgɔ ɲɛ kɔrɔ. A da tɛ don kuma na, a da tɛ don sɔsɔli la, a tɛ kalanden si ka baara lagosi a tɛ fili latilen, a tɛ kiimɛni kɛ ka baara to senna. Kulu ka baara senfɛ a tɛ mɔgɔ jalaki, a tɛ jo di mɔgɔ ma, sɔsɔliw sen fɛ kulu kɔnɔ. Nka, a bɛ kulu bɛɛ ka bila la. A ka baara fanba ye, ka kunnafoniw di kuluw ma. A tɛ fɛn fɔ, a ma ɲininka min na. Ni ɲininkali jɔnjɔn dɔ kɛra min bɛ jɛkabaara kuncɛ, a tɛ o jaabi, nka a bɛ fɛɛrɛw sigi sen kan minnu bɛ kulu bila sira. Karamɔgɔ ɲɛci filanan ye min ye, o ye ka lalandenw bɛɛ wajibiya u k'u jeniyɔrɔ fin kulu ka baara sen fɛ.

Jateɲini
Nin mɔgɔ wɔrɔ bɛɛ ye finifeerelaw de ye. Jagiri, Nɔgɔjɛ, Banci, Ɲagasa, Galo, Fale. U ka finiw tɛ sugu kelen ye, o kosɔn u ka sɔngɔw tɛ kelen ye. U kelenkelen ɲininkara u ka fini sɔngɔ la, u ka jaabi filɛ.
- Jagiri ko ale bɛ n3s2 feere dɔrɔmɛ 132
Nɔgɔjɛ ko ale bɛ k1 n2 feere dɔrɔmɛ 270
Banci ko ale bɛ s3 feere dɔrɔmɛ 30
Ɲagasa ko ale bɛ n1 s2 feere dɔrɔmɛ 105
Galo ko ale bɛ k2 n3 s2 feere dɔrɔmɛ 840
Fale ko ale bɛ k1 n1 s1 feere dɔrɔmɛ 288
Sannikɛla tan taara fini ɲini
- Fɔlɔ bɛ n2 s3 de ɲini
- Filanan bɛ k2 n3 de ɲini
- Sabanan bɛ k2 s2 de ɲini
- Naaninan bɛ k1 n1 de ɲini
- Duurunan bɛ n1 s1 de ɲini
- Wɔɔrɔnan bɛ k2s2 de ɲini
- Wolonfilanan bɛ k5 n1 s2 de ɲini
- Seeginan bɛ k1 de ɲini
- Kɔnɔntɔnnan : n1 de ɲini
Tannan bɛ S1 de ɲini
U kelen-kelen ka wari sarata bɛ bɛn joli ma ? O wari hakɛ sɛbɛn katimu kɔnɔ.

Mamadu Laminn Kanute
Karamɔgɔ
Bamako

(1) Système métrique
(2) Classes du premier cycle de l'enseignement fondamental
(3) Sous-multiples du mètre
(4) Multiples du mètre
(5) Unités arbitraires de mesure de longueur
(6) Concepts mathématiques
(7) Nombres
(8) Egal
(9) Programme du premier cycle de l'enseignement fondamental, 1995
(10) Conversion
(11) Dugumakalanso jatekaramɔgɔw ka lajolikalan - Bamako mara kɔnɔ, 1990 san na.
(12) Jatekalan san sabanan. CONFEMEN - karamɔgɔ ka gafe. 1992 san
(13) Formule
(14) "An ka sumani kɛ ni cɛjɔ, sentɛgɛ ni bolonɔkoni ye" (Repères n°18)

Tunfiyeku

Cɛ dɔ kɛra ko a ɲɔgɔn tɛ u ka dugu la.
A wulila k'a bɛ taa a ɲɔgɔn ɲini diɲɛ kɔnɔ.
A sera dugu fɔlɔ min na, o dugu mɔgɔw y'a bisimila. A y'i dantigɛ dugutigi ye :
- Ne bɔra dugumin na, ne ɲɔgɔn tɛ yen boci la. N fana wulila ka yaala walasa n bɛ n ɲɔgɔn ye.
- Dunankɛ, i bisimila, si binn'a tɔmɔminɛn kɔnɔ. Dumuni kɛ yani n ka na. N bɛ taa i nakun fɔ dugu kɔnɔ.
Dugutigi taara du min kɔnɔ, tɔgɔ wɛrɛ t'o mɔgɔw la fo "bocidu". Kabini dantigɛli kɛra dutigi ye, o y'i kanto a ka dudenw ma :
- Baara sɔrɔla bi, bɛɛ k'i labɛn an bɛ taa dunankɛ fo.
Denmisɛn fitiniw wulila fɔlɔ, olu sen ta o ta, u bɛ fiɲɛ fili : tunfiyeku tunfiyeku tunfiyeku.
Olu mɛnnen sira fɛ,ɲɛnatigɛw ye sira minɛ. Olu fana taakan b'a fɔ : tunfiyeku tunfiyeku tunfiyeku.
N'i y'i tulomajɔ fitiniw ni ɲɛnatigɛw tatɔ b'a fɔ : tunfiyeku tunfieyku tunfiyeku.
Ta tɛ mɛnɛ, sisi tɛ bɔ, musokɔrɔbaw ye sira minɛ. Aw ye olu taamatɔ kanmɛn : tinganye tingaye tinganye.
Olu faralen denmisɛnw ni ɲɛnatigɛw kan, bɛɛ taamatɔ bɛ min fɔ aw y'o fana lamɛn : tunfiyeku tunfiyeku tunfiyeku tinganye tinganye tinganye.
Dutigi kɔrɔba dimina dudenw kɔrɔ k'u mɛnna. A yɛrɛ ye sira minɛ : ale taakan ko: tintingaye tingatintingaye tinga tintingaye tinga.
Dukɔnɔmɔgɔw bɛɛ taamakan b'a fɔ :
Tunfiyeku tunfiyeku tunfiyeku, tinganye tinganye tinganye.
Dunankɛ ye nin mankanba in mɛn tuma min na, a y'a jatigikɛ ɲininka
- Ne ko nin ye mun kan ye tan ,
O y'a jaabi ko :
- Du dɔ mɔgɔw nakan de ye ninye k'i fo.
Mankan in ye olu bocikan de ye. u sen ta o ta kunkan bɛ bɔ. Denmisɛnw ta ye tunfiyekuye, ɲanatigɛw ta ye tuntunfiyeku ye, musokɔrɔbaw ta ye tinganye ye, dutigi yɛrɛ ta ye tintinganye ye.
O fɔlen kɔ, dunankɛ y'i kanto ko ale ka sigi ma bɔ barisa ninnu tɛ se ka na ale sɔrɔ yan. A y'a ka minɛnw cɛ k'a hɛ ! O de la a bɛ fɔ ko "n ɲɔgɔn tɛ n badenw na o ye tiɲɛ ye nka n ɲɔgɔn tɛ muso wɛrɛ denw na, nkalon tigɛra".

Sekuba-Sala Sakɔ

Ne de ye farafin ye

Ne de ye farafin ye !
Basi y'an ta ye. Basi ni do tɛ kelen ye,
do fana ye an ta ye.
Basi ni do bɛɛ ye kulu kelen ye.
Nin bɛɛ ye an ta ye.
Ne de ye farafin ye !
Suya y'an ta ye,
Suya ni ɲaganya tɛ kelen ye,
Ɲaganya fana y'an ta ye.
Suya ni ɲaganya bɛɛ ye kulu kelen ye.
Nin bɛɛ ye an ta ye.
Ne de ye farafin ye !
Moriya y'an ta ye. Mori ni
Batutamori tɛ kelen ye,
Batutamori fana y'an ta ye.
Mori ni Batutamori bɛɛ ye kulu kelen ye.
Nin bɛɛ ye an ta ye

Ne de ye Farafin ye !
Waliju y'an ta ye. Waliju ni suufi tɛ kelen ye,
Suufiya fana y'an ta ye
Waliju ni suufi bɛɛ ye kulu kelen ye.
Nin bɛɛ ye a ta ye.
N'a kɛra ten, ne de ye farafin ye !
Alikaba farafin yɛlɛn don,
o ye donba ye dɛ !
Misira kaburujan kaburuden dan na,
n ko ne de bɛ yen !
N'i y'a mɛn so jɛman, so finman de bɛ yen !
Unn ! nkalon ka kɔrɔ ni dugukolo ye,
Ne de ye nkalon ye !
Dibilankalon ni yeelennankalon tɛ kelen ye,
Ala kelen de ye tiɲɛ ye !

Mahamadu Kɔnta

(ɲɛ 11nan tɔ)

- Aw yɛrɛ ka sɛbɛn in lajɛ. Nin fakisi cir'an ma sɔgɔma in na de." Ne ni Jami y' an madon ka sɛbɛn in kalan. Kɔrɔ ni Jami ni ne jaw bɛ sɛbɛn in kan k'an tɔgɔw k'a kɔrɔ. Sɛbɛn in kɔnɔkuma filɛ nin ye: "A san saba de filɛ nin ye binkanni juguw bɛ ka kɛ jamana kɔnɔ k'an ka nafolobaarayɔrɔw wari sonya. Wari miliyɔn caman de bɛ ta u fɛ binkanni ninnu kelen-kelen bɛɛ la. Wa tɛgɛ ma se ka da u tigi-lamɔgɔw kan. Nka bi u dɔnnen don kɔni an fɛ. Nin mɔgɔ saba de b'a ko kunna."

Sɛbɛn in kalannen kɔ Jami ko :

- An b'aw ka bila la."

Polosi minnu nana n'an ye olu donna, k'an ka tugu u kɔ. An nana sira min fɛ an seginna o fɛ. Pankurunnin dɔ tun bɛ k'an makɔnɔ. An bilasiralaw seginna nka polosi fila tun sigilen bɛ kurun kɔnɔ, kurunbolila fila b'u sigiyɔrɔ la. Nin pankurun kɛrɛnkɛrɛnnen bɛ anw de ye, ko ka t'an bila fo Mandin faaba la.

An y'an sigi ɲɔgɔn kɛrɛfɛ k'an cɛ siri sigi-lan na. Jami y'a ka bololasakinin d'a senkɔrɔ. Kulun wulila k'a ɲɛsin kɔgɔji ma. An bɛ jiba fɛnsɛnnen in kunna ka taa, kɔrɔn fana bɛ k'an kunbɛn ni teliya ye. Jami y'a ka sakinin dayɛlɛ ; fosi wɛrɛ tun tɛ saki kɔnɔ marifa surun fila kɔ. A ye kelen di ne ma a yɛrɛ ye kelen ta; an bilasirabagaw ma bɔ ko kala ma. A ko ne ma dogo la ko kɔfɛmagow ye ne ta ye, ale be taa ɲɛfɛmɔgɔw kama.

N balala polosiw la ka marifa da jɔ u la.

- A' y'aw bolo d'aw kun ; mɔgɔ si kan'i lamaga."

O waati kelen na Jami sera kulun boli-law ma ka marifa da jɔ kelen tɔn kɔfɛ.

- An tɛ taa Mandin bilen. An bɛ taa Bijan-Worotu de. Ni min faratira ka ko kɛ an bɛ ta wuli o la. An yɛrɛ bɛ se ka kurun boli"

Polosi ninnu bɛ ka wɔsi dɛbɛdɛbɛ kasɔrɔ nɛɛmaba de tun bɛ kulun kɔnɔ. Taama sira yɛlɛmana. An sera Worotu tilesinnin bɔtuma. An bilasiralaw tora pankurunso polosiw bolo ; u na ɲɛfɔli caman kɛ yanni u ka segin so. Nɛgɛjuru tun cira Kɔrɔ ma ; o nan'an nɔfɛ watiriba dɔ la. An mɔgɔ saba bɛɛ donna watiri kɔfɛ, jami bɛ cɛmancɛ la. A y'i dantigɛ kɔrɔ ye ; kabini kow tiɲɛna Ameriki fo ka n'an segin o bɛɛ ɲɛfɔr'a ye.

- An ka kɛlɛminɛnw na don cogo wɛrɛ la min tɛ nin ye. An bɛ Ala tanu ko aw ɲuman sera. N ni ɲɛmɔgɔw bɛ ɲɔgɔn ye su in na ; min mana bɔ o la aw n'o mɛn sini."

Mɔbili donna kan kɔnɔ ; a taar'i jɔ an ka so da la. Kɔrɔ jiginna anw fɛ ka don so kɔnɔ; daraka tun sigilen bɛ tabali kan; mogɔ saba niyɔrɔ. Kɔrɔ bɛ ko bɛɛ ɲɛsigi nka Ameriki taama in kɔni ma ɲɛ a bolo. An bɛ ɲini ka tila darakadun na tuma min Jami ko :

- N kɔrɔ,

- Naamu ne dɔgɔ mandi.

- Dɔnsen kura ka ta ten sa, ka jamana ɲɛmɔgɔɔw kumaɲɔgɔɲa, bawo olu ni anw bɛɛ bɛ andin ka kelenya de nɔfɛ. "Kɔrɔ y'a ɲɛw waga i ko diɲɛwulikuma de fɔra. A ko :

- An ka su in na ɲɔgɔnyɛ bɛ o de kan cɔ. Ne tun t'a fɛ ka fɛn fɔ aw ye kasɔrɔ ɲɔgɔɲe ma kɛ. A b'i ko jamana ɲɛmɔgɔw fana y'o ci de bila ka na an ka kuntigiw ma. Ko u tɛ an kɛlɛ tugun. U ko n'an y'an fanga fara ɲɔgɔn kan an bɛ se jugu la minnu b'a fɛ ka faso tila fila ye. Sabu jugu tɛ fila ye; kelen don. Kuma bɛ nin de kan su in na, Ala k'a bɛn sababa ma."

Kɔrɔ y'o fɔ ka wuli k'i jɔ. Ne ni n muso fana wulila ka ɲɔgɔn lajɛ. I n'a fɔ fen dɔ de y'an ɲɔni ka kɛ ɲɔgɔn kan. An melekelen tora ɲɔgɔn na i ko mɔgɔ minnu famana ɲɔgɔn ma.

A.T.D

(ɲɛ 3nan to)

senfɛ; o bɛ kɛ forobakalada de ye. O kaladaw ka kan ka kɛ ni tlennenya ye, bɛɛ k'i ka tali kɛ gundo la.

Sariya 23nan : (1) Bɛɛ ka kan ni baara ye, bɛɛ ka kan ka kisi baarantanya ma; maa si man kan ka bila baara la min man di a ye. (2) Baarakɛla minnu ka baara hakɛw ye kelen ye, olu ka sara ka kɛ kelen ye. Wolomali si kana kɛ o la. (3) Baarakɛla bɛɛ ka kan ni sara ye min bɛ a n'a ka denbaya musakaw bɔ ani k'u danbe lakana; ani fana ka fɛn fara sara kan min bɛ banaw ni den kura nataw ni baarantaɲa ni kasaraw ɲɛsigi. (4) Bɛɛ bɛ se ka jɛ ni tɔɲɔgɔn wɛrɛw ye ka jɛkulu sigi sen kan min bɛ u ka nafaw lafasa.

Sariya 24nan : Adamaden bɛɛ ka kan ni lafiɲɛbɔ ye a ka baara kɔnɔ, bɛɛ ka kan ni ɲɛnajɛ ye fana. A ka baara kuntaala man kan ka damatɛmɛ, a ka kan ni sɛgɛnnabɔ saralenw ye fana waati ni waati.

Sariya 25nan : (1) Adamaden bɛɛ ka kan ni sɔrɔ ye a ka diɲɛlatigɛ la, sɔrɔ min b'a ka kɛnɛya n'a ka hɛɛrɛ sabati (ale n'a ka denbaya). K'u ka balo ni fyɛɛrɛbɔ ni siso ni kɛnɛya ani mako wɛrɛw sabati. A ka kan ka dɛmɛ baarantanya man'a sɔrɔ, wali bana, wali dɛsɛ, wali a furuɲɔgɔn banni, wali kɔrɔ, wali sentanya jan o jan a yɛrɛ nɔ tɛ min ye.

(2) Muso ka kɔnɔmaya n'a ka jibaatɔya, ani den minnu ma balikuya, nin bɛɛ ye dɛmɛkun ye ka taa baarakɛla ma. O dɛmɛ man kan ka denw woloma ; min wolola furu kɔnɔ ani min ma wolo furu kɔnɔ, bɛɛ ka kan.

Sariya 26nan : (1) Adamaden bɛɛ ka kan ka kalan, sara tɛ kalan min na a dakun fɔlɔ la, ni a wajibiyalen bɛ bɛɛ kan fana. Fɛɛrɛkalan ni baarakalan ka kan ka forobaya. Kalansobaw fana ka kan ka dayɛlɛ bɛɛ ye n'a kalan b'i la.

(2) Ladamuni kun tɛ dɔwɛrɛ ye mɔgɔbɛrɛya kɔ ani adamaden ka hakɛw n'u ka hɔrɔnya labatoli. Ladamuni ka kan ka wolo ɲɔgɔnfaamu na, ani ka ɲɔgɔn ŋɛɲɛ kun, ani fana ka kɛ ɲɔgɔn ma teri ye; jamanaw ni ɲɔgɔn cɛ, kabilaw ni ɲɔgɔn cɛ, diinɛw ni ɲɔgɔn cɛ.

(3) Yamaruya bɛ bangebaaw de ye fɔlɔ ka u denw ka ladabucogo sugandi.

Jurudon de ye jurusara ye

Numukɛ ye daba dila k'o di sɛnɛkɛla ma, o ye kɔɔri sɛnɛ. Muso ye kɔɔri parata, gesedala ye o gese da k'o kɛ fini ye. Fini dira kalalikɛla ma; o fini de filɛ e kanna nin ye.

Numukɛ ni sɛnɛkɛla ani kɔɔriparatala ni gesedala, nin baarakɛlaw bɛɛ ka baara nɔ bɛ e ka fini in na. Ninnu bɛɛ ye baara kɛ e ye.

I ye dumuni min kɛ, o sababu bɔra sɛnɛkɛla ni baganmarala ni waye ka baara la. Ani baarakɛla wɛrɛw i n'a fɔ mɔbilibolila min ye malo doni ani jagokɛla min y'a feere. E ka dumuni kɛ k'i fa o sababu bɔra ninnu bɛɛ de ka baara la.

O la sa, n'i y'i hakili jakabɔ, i b'a faamu ko mɔgɔ caman de niyɔrɔbaara bɛ e ka diɲɛlatigɛ sabatili la. A Ka kan i ka barika da o baarakɛlaw bɛɛ ye. Nka barikada dɔrɔn tɛ wasa kɛ; fo i fana ka i niyɔrɔbaara de kɛ mɔgɔ tɔw ye.

Bawo jurudon de ye jurusara ye. Juru sarali ye wa jibi ye cogo min, baara fana ye wajibi ye bɛɛ ma ten.

Baara de bɛ maa hɔrɔnya

A bɛ fɔ ko ni cɛw ma kɛlɛ sebaa tɛ dɔn. Cɛ fila kɛlɛla, sebaa dɔnna. Laada la, sentan bɛ sebaa de ka bila la. Sebaa ko sentan in ma : "Ne tɛ i faga nka i bɛ n ka baara bɛɛ kɛ n ye. Ne yɛrɛ tɛ foyi kɛ bilen; e bɛ kɛ ne ka jɔn ye. O de bɛ kɛ i fagabaliya sarati ye."

U bɛnna o kan. Jɔnkɛ in bɛ baara ni magwan sugu bɛɛ kɛ a matigikɛ ye. U mɛnna o cogo la ka san caman kɛ ten, fo a nana kɛ jɔnkɛ sera baara sugu bɛɛ la, ko foyi tɛ a kɔnɔnafili. A nana kɛ fana hɔrɔnkɛ in dɛsɛra a ka baara bɛɛ la ; a tɛ se ka foyi ɲɛ a yɛrɛ ye bilen. A ka ko bɛɛ de nana siri a ka jɔnkɛ la.

A nana kɛ sisan, hɔrɔnkɛ de ni bɛ jɔnke ka bila la : jɔnkɛ mana i ban ka baara kɛ a ye dɔrɔn, a bɛ sa ; bawo a tɛna dumuni kɛ. Ni hɔrɔnkɛ nana kɛ ko ale de sirilen don jɔnkɛ la, o y'a ka hɔrɔɲa bannen ye. Hɔrɔnkɛ kɛra jɔnkɛ ka jɔn ye. Fɛn min bɛ se k'a ka hɔrɔnya segin a ma o ye. Baara dɔrɔn de ye. Baara de bɛ mɔgɔ kɛ hɔrɔn ye.

A fasirila ka bɔ fransikan na A.T.D fɛ